Nuvele

I. L. Caragiale

Project Gutenberg

Title: Nuvele

Author: Ion Luca Caragiale

Release Date: February 19, 2021 [eBook #64597]

Language: Romanian

Character set encoding: UTF-8

Produced by: Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

---

SCRIITORII ROMÂNI

Colecție îngrijită de
MARIN SIM.-RIMNICEANU
Membru cor. al Academiei Române

I. L. CARAGIALE

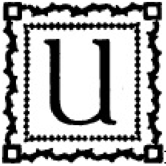
NUVELE

CVLTVRA NAȚIONALĂ

I. L. CARAGIALE
NUVELE S'A
EDITAT ȘI TIPĂRIT
DE CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1922

PĂCAT…

I

n băietan voinic – barba deabià-i mijește și sub căciula de oaie părul creț și des… și niște ochi blânzi și mintos tânăr. Când a plecat de-acasă să meargă la București p’atâția ani în școli, mama lui – de treabă femeie! – l-a sărutat de atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis:

– Niță, mamă, te duci frumos și sănătos: să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așà!

Și cât erà de cuminte bătrânica, nu s’a mai putut stăpânì… a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece, și ea l-a ținut să-l mai mângâie încă. Lui i-ardeà să se ducă, și măcar că-i erà dragă mama, par’că aveà acum necaz pe ea că’i prea întârziază plecarea. A plâns și el, ce-i drept, de plânsul ei; dar pe când ochii-i erau triști, închipuirea sburà cu bucurie pe drumul ce i-se deschideà lung și necunoscut înainte.

Trei ani de o neclintită monotonie… Aceleași ceasuri… aceiași pași… trei ani întregi! Al patrulea, deșì se anunțase dela început a urmà aceeași neabătută cale, păstrà pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească… Dela ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei, se vedeà peste zid în curtea de recreație a școlii. Odată, într’o zi de sărbătoare, Niță se plimbà singur p’în curte cu o carte în mână: rămăsese în școală să se prepare de examenele apropiate. Erà o dogmă încâlcită: el ocolià curtea repețind pe de rost cu cartea ’nchisă ’n mână. Anevoie se puteà ține minte așà fraze torturate… Deschise iar cartea…

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresărì: un ghemotoc de hârtie îl lovì pe mână și alunecând peste cartea deschisă, sărì cât colo înaintea lui. Niță se oprì pe loc… Neapărat, iar o glumă a vreunui camarad… un miez de pâine muiat în cerneală… sau cine știe ce.

Se uită ’mprejur… In curtea școlii nimeni… Lovitura venise dinspre casele de alături… Ridică ochii ’n sus și văzù la cea mai apropiată fereastră vecină, care erà deschisă, perdelele mișcându-se ca și cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt… Ce-o fi?

Să vedem… Seminaristul s’aplecă și luă ghemotocul: erà ceva înfășurat înăuntru… Voì să-l desfacă… O înțepătură… Un ac cu gămălie! Ce păcăleală proastă!… Supărat, trântì ghemotocul și începù să ștargă degetul împuns, în vârful căruia, după fiece storsătură, creșteà repede la loc o mărgeà mare, roșie.

Ghemotocul, izbit cu necaz de pământ, se desfăcù… între cutele lui o floare!… Cu mirare și cu mai multă luare aminte ca ’ntâia oară, el ridică binișor hârtia… In adevăr erà o garoafă – ca sângele ce’i curgeà din deget – ruptă de curând…

Desfăcù atunci mai bine… Ceva scris…

Trupul tânăr se simțì furnicat din creștet până ’n tălpi de un fior fierbinte… Căldura toată i-se urcă la frunte… Ascunse în sân hârtia și floarea, cercetă de jur-împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute, și fugì înăuntru fără a mai cutezà să ridice ochii la fereastra unde se mișcau perdelele.

Bolnav… Friguri și bătaie de inimă, încât nu se puteà ține pe picioare. Părintele-directorul s’a convins că e rău băiatului, și l-a trimis să se odihnească. Niță s’a suit în dormitor, s’a aruncat în pat, a scos din sân floarea și biletul ș’a citit încă odată, iar, și mereu:

– Ești frumos… Dacă ai vrea, te-aș iubì mult.

… Dacă ar vrea!…

Cine să fie? El nu e copil; e flăcău de douăzeci și trei de ani… Cine?… O femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el își potolește pasul și trece peste drum ca să poată apucà toată fațada dintr’o singură căutătură. Ferestrele dela pod sunt toate închise și perdelele lăsate.

El știe că e frumos… Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar de sigur, mai mult decât toate, sora lui Cuțiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată… Cu dragoste amestecată și cu puțină mândrie zâmbește el când îi vine acù în minte mama lui.

S’a înserat bine și seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casei unde se află acea femeie care l-ar iubì mult «dacă ar vrea el»… Clopotul pentru cină sună la școală. Asta’l deșteaptă; el

grăbește și intră.

Sunt toți la masă; lui nu-i e foame… Merge și se culcă, așezând sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăș privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acù nu le mai poate uità vreodată.

Sgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâră iute mâna sub căpătâiu, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat… Unii îl întreabă câte ceva… nu înțelege bine ce… el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopții… Dorm în sfârșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte… La fereastră lumină… geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămâne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase par’că adesea, dar nu sperà s’o vază vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzându-și brațele, amorțite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într’o parte și o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheață; vrea să strige, dar nu poate, și, până să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăște să se întoarcă ’n dormitor… Se trântește pe brânci în pat, își reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, și pe cea stângă fruntea caldă – adoarme și doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopți de pândă… patru… cinci… și tot atâtea zile mai grele ca nopțile: ceasuri de cursuri și de meditații… sgomotul camarazilor, neputința de a stà singur cu închipuirea lui… și frigurile… și ferestrele tot închise… și perdelele veșnic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niță, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleiele din barbă, ș’a zis:

– N’are nimic, părinte… să se plimbe mai des… și ’i trece.

Dumineca… In sfârșit!

Niță a fost îndemnat de camarazi și de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să steà la școală ca să se poată ajunge cu lecțiile, rămase ’n urmă din pricina frigurilor… Firește că superiorul a fost încântat de atâta sârguință.

Dejunul s’a isprăvit… Acum școala este iar deșeartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund… Dar dacă ferestrele or fi tot închise?… Nu – și n’apucă să ridice ochii doritori, și vede venindu’i prin aer un nou ghem, care ’ntr’o clipă îi cade la picioare… Ăsta nu mai e prins cu un ac – e legat cu o cordeluță roșie:

– Treci la miezul nopții… Te aștept… O să vezi cât te iubesc.

Și nici o mișcare la perdele… nici o arătare!…

Ziua trece încet… e însă uneori atâta dulceață și’n chinul așteptării! Dar noaptea! niciodată n’au adormit seminariștii așà de târziu!… Din norocire, mai pe urmă nici o piedică.

Sare peste poartă fără sgomot și se ’ndreaptă sigur către ținta știută. O femeie în umbra gangului!… El se oprește înnecat. Ea îi șoptește: «Vino, te așteaptă!»… Atunci… nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână și să-l ducă p’în întuneric încetișor… O scară strâmtă… încăperi întunecoase… iar câteva trepte. Voinicul merge mașinal, lăsându-se târît ca un copil somnoros de mâna femeiei. La fiece pas nesigur, la fiece șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoaptă de încurajare și înainte!

Se opresc… Femeia îl lasă de mână… O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e ’n pierzare – o coloană aplecată căreia i s’ar smulge propteaua de siguranță, – aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genuchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vârful unghiilor pe o ușe – sunt lângă o ușe – care îndată se deschide.

E lumină înăuntru – lumină albastră… un albastru molcom și leneș… Femeia care l-a condus p’în întuneric îl împinge binișor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru… și ușa se ’nchide pe dinafară.

Vorbe?… Incap vorbe?

Cum o femeie știe alintà – cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați – și gura ei rece ca ghiața – și ochii ei beți – și puful mărunt de pe obrajii aprinși sbârlit de fiori – încovoeala lâncedă a trupului – izbiturile inimii ei de pereții sânului – și mirosul fără nume ce’i radiază din rădăcinile părului – și cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te ’nvăluesc din toate părțile ca niște vârteje de aburi calzi saturați de esențe adormitoare…

Cu vorbe să le spun?… Astea se simt și se gândesc, de spus nu se pot spune… A fost o smăcinare a sufletului, dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii, îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate… Libațiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile

închipuite și neînchipuite; anecdote picante de care el aveà un repertoriu popular așà de bogat; scene de gelozie fără cuvânt și din chiar senin; și jocuri, și mușcături; și lupte, atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec… ș’apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai nainte de-a se cunoaște.

El aveà puțin de povestit… Așà erà de strâmt satul unde trăise și așà de puțin însemnată vieața lui până când «l-a înțepat un ac cu gămălie!»… Șiret țăranul – ținea mult la această cădere de frază; știà el bine că, însoțită de sugerea degetului înțepat și de o privire pe sub sprâncenele posomorîte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă aveà mai multe de spus, și povestea ei erà destul de tristă. – Cinci ani de vieață cu un om istovit, apoi nebun și paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav și càpiu, – o fetiță, care roade și mănâncă lucrurile din casă și care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari… o avere colosală… consiliu de familie… soacră și cumnați – niște creaturi aspre și brutale, care fac împrejuru-i o poliție desgustătoare.

Și acì, față cu fraza lui de predilecție, venià așà de potrivit:

– Inchipuie-ți ce sete mi-e de vieață! ce dor mi-erà de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în ființa aceea frumoasă, se revărsà acuma ’n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină acea vreme fericită.

S’a sfârșit însă.

El a trebuit să renunțe la ea, când între ei s’a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta, firește, nu puteà îngăduì o așà rătăcire… Plângeri… revoltă – de prisos. O ultimă sforțare din partea desperatului a fost întâmpinată într’un chip deciziv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandațiile imperioase ce-i fuseseră comunicate și să calce pragul, pe care altdată pășià la fericirea ce-o socotià un drept câștigat scump, a trebuit să-și plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatică. Sbirii însărcinați cu corecțiunea cutezătorului, au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri… capul spart, pieptul pisat cu călcâiele. In stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școlii, unde l-au găsit, a doua zi dimineața, oamenii de serviciu mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile și stăruințele părintelui-directorul ca să facă a se descoperì și pedepsì criminalii, care atentaseră așà de crunt la vieața elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor fețe păstorești. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-și vede de datorie, că nu îngrijește destul de serios de moralitatea școlarilor, și l-au făcut să înțeleagă că, dacă voește să mai rămână director, n’are să se amestece în cele ce se ’ntâmplă afară din poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătorești, nu a celor bisericești!

Niță a stat mult între vieață și moarte; luni întregi au trecut până să se poată întremà. El n’a murit din asta; dar poate că nopțile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bietei bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar erà întremat… El pornì să caute norocul pierdut… Prea târziu… Casele se dărâmau și lucrarea începuse din aripa unde altdată erà odaia albastră… Femeia murise… Copila bolnavă erà într’un institut de educație în străinătate… Consiliul de familie nu stăteà cu mâinile ’n sân.

Mai întâiu o resemnare sfântă, apoi puțin câte puțin dacă nu uitarea, cel puțin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!… Seminaristul este acuma preot, – preotul Niță din Dobreni – om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.

De dimineață, orașul de reședință al județului e foarte animat – târgul anual. Preotul Niță umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, ori încotro, fără o țintă hotărîtă…

Inaintea cafenelii din centru e strânsă lume multă, care privește la ceva și râde în gura mare… Poate un animal savant, care denunță vârsta și vițiile spectatorilor; ori vreo paiață… ori altceva. Grămada de lume sporește necontenit… Popa urmează după mulțime. Pe trotoarul cafenelii, pe scaune și în picioare, stau notabilii orașului – reprezentanții județului în vacanță parlamentară, membrii tribunalului, funcționari dela prefectură, primărie, casierie, ofițeri; de jur-împrejur lumea pestriță de toate treptele stă în semicerc. In mijloc se petrece comedia. Popa Niță se vâră și el.

Ce este? Ce face atâta sensație?

Un copil de vreo opt nouă ani, sdrențăros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite – un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glesne, în cap un cilindru turtit – face caraghiozlâcuri.

Este un mititel măscăriciu foarte destrăbălat – jigărit, sfrejit și galben; pulpele-i uscate care se văd prin sfâșiitura nădragilor, sunt pline de jupuituri. Așà de prăpădit, este totuș foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă ’ntr’un chip straniu, păcălește și ’njură pe boieri, chemându’i după porecla știută. Incepe să cânte un cântec rușinos, jucând giamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate…

Lumea face un haz nespus… O țărancă bătrână, care e’n rândul întâiu al spectatorilor, rușinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenție diabolică, își caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se ’nchină și zice depărtându-se:

– Cine știe ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s’a oprit; merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm, pe boieri, și s’așează pe un scaun picior, peste picior, alături cu domnul senator… Altă țigară… Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt «amic» îl mai îmbie încă cu un păhărel… și încă unul…

Copilul se scoală și ’ncepe iar jocul… Acù mișcările și gesturile sunt și mai deșuchiate… Cu ’ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală… Incă o strofă! Dar gâfâeala îl înneacă… Cântărețul se oprește un moment clătinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului… O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!… Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se’nvârtește în loc și trupșorul sdrobit atâta se prăbușește greu pe marginea trotoarului. – Beat mort!

Se grămădise lume prea multă… circulația din obor în oraș erà întreruptă… Polițaiul chemă pe un vătășel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipească aglomerația.

Popa Niță, cu pumnii încleștați, se suì pe trotoar și apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări, pe cei ce râdeau:

– E păcat, Domnilor! gândiți-vă! Creștini!… Frumos!… Mare păcat!

Se’nțelege că lumea care se amuzase așà de bine, n’a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu’și puteà găsì liniștea: el bàteà nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știà multe, fù gata să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat… și popa ascultà încremenit:

– E un copil de familie bună – O văduvă a unui boier nebun – Inamorată cu un băiat dela țară, un seminarist – Insărcinată – Rușinea lumii – Merge să nască la moșie – Moartă din facere – Copilul e aruncat; crește la o țărancă bătrână care moare ș’aceea și el rămâne pe drumuri – Acì în oraș e pripășit de vreo șase luni: a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie ’n jucărie a ajuns în halul ăsta – O fată bolnavă, fugită dela școală prin străinătăți, ajunsă rău pe-acolo; găsită pe urmă de epitropi și’ntoarsă în București; acì fuge cu un ofițer, dela ofițer pleacă cu altul. – Cu băiatul a vrut să’și facă pomană un cismar: l-a luat ucenic: aș! pungașului nu’i ardeà de lucru – soiu rău! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește; neprocopsitul a fugit, și de atunci trăește așà: spune obrăznicii, măscări, caraghioslâcuri, și capătă și el o bucățică de pâine; se’nțolește dela unul ș’altul de pomană, și doarme Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. – Istoria asta de aminteri tot orașul o știe; de-aia-l și cheamă «Mitu Boerul».

Popa, cu coatele pe masă, strângându-și tâmplele ’n pumni, rămase, înnecat de sudoare, cu ochii țintiți la o muscă ce umblà mărunțel pe tabla de marmură albă: el urmărì insecta până la marginea mesei. Ce socoteală ș’o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac, nu se poate spune: destul că musca stete pe loc, își desmorțì labele de dinapoi, împleticindu-le una de alta, își netezì frumos mustățile cu labele de dinainte, apoi deodată se ’nălță și pierì. Omul, deșteptat, se ridică de pe scaun și ieșì.

Cercetări zadarnice… Nu puteà găsì copilul. Toate informațiile vătășeilor de noapte erau greșite: la cazarma pompierilor, nu erà… în gangul poștii, nu… sub șopronul primăriei asemenea: nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană după o știre exactă. In piață, vătășelul știe sigur că Mitu Boerul a intrat adineaori cu mai mulți ofițeri și funcționari la cafeneaua din colț, unde «cântă fetele teatru».

A făcut o nepomenită sensație popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

– Uite și părintele! a strigat procurorul cu tonul de satisfacție cu care se ’ntâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântărețe, care ședeà pe genuchii casierului, la aceeaș masă cu tânărul magistrat, a adăugat: «Blagoslovește, taică părinte!»

Atunci s’a pornit un hohot, aplause, tropăituri, șuiere, răcnete: «Bravo, popa! Bis popa!» – Infernal! o menagerie care arde…

Succesul colosal și spontaneu n’a afectat câtuș de puțin pe omul nostru: sgomotul din fundul acestui suflet covârșià furtuna veselă de afară. Popa a ’naintat hotărît până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părțile și a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase și de huidueli…

Nu e nici aici… Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur… Peste putință… Inainte!… Incă un vătășel: poate la sfântu Ion, în curtea bisericii; doarme băiatul uneori și acolo, când e vremea bună…

… Erà în adevăr acolo…

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihnià mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic… Tocmai acuma luă seama preotul cât umblet făcuse și se așeză binișor jos să’și potolească mișcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul

băiatului: atunci simțì distinct la arătătorul drept o înțepătură de ac… Da – erà acì lângă el, pe pământul gol, rodul nopților petrecute în lumina albastră. Copil în războiu cu lumea, așà de timpuriu, el par'că 'ntr'adins poposise lângă altar, doar o puteà intrà pe furiș sub ochiul lui Dumnezeu, care, de când îl împinsese la vieață, nu se 'ndurà să-i arunce odată măcar o căutătură.

– Doamne! șoptì popa plin de obidă; uite-te la el, Doamne; uite-te și la el!

Și apucând bine în brațe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare și pornì. Băiatul, deșteptat de sguduială, mormăì somnoros o înjurătură și adormì iarăș în brațele care-l strângeau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale orașului, omul care-și duceà comoara avù norocul să nu dea de nici o piedică: erà ceasul când și felinarele pot fi stinse, când și vătășeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deșteptă vizitiul și pe hangiu, plătì și plecă. A doua zi, înainte de nămiezi, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu puteà fi tocmai mulțumită de ce-i adusese bărbatul dela târg. Nu-i puțină greutate să aduci la o stare cuviincioasă, un așà gunoiu de copil. Tot trupul i-erà numa jupueli și bube din pricina scărpinăturilor și necurățeniei. Câte lăuturi, câte leșìi și alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat, de pe ființa părăsită, coaja în care o înveliseră atâția ani de mizerie!

Copilul s'a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile și năravurile… Pân' la urmă însă și acestea au fost să fie învinse: povețele, blândețea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, și mai ales o boală îndelungată au gonit, dacă nu cu desăvârșire, cel puțin în cea mai mare parte, și pornirile și deprinderile rele. Nu e peste putință grădinarului priceput și răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într'o duminecă în haine nouă, – mintean cu șireturi de fir, ițărași albi cu șnur negru de mătase și pălărie cu panglicuță tricoloră, și i-a zis părintele: – Să le porți sănătos, Mitule; să crești mare, cu minte și noroc! copilul a pus mâinile în buzunare, s'a privit serios și 'ndelungat în oglindă și s'a pornit pe un râs… și râzi! De râsul lui a 'nceput să râză și femeia și bărbatul. Dar când s'a 'ntors copilul cu fața la ei și li s'au întâlnit privirile, părintele l-a luat în brațe, l-a sărutat de multe ori și s'a pornit pe un plâns… și plângi!… s'a 'nceput și copilul și femeia.

S'au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut sensație… Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că erà ș'un copil curățel.

Atâta numa rău de tot, Mitu erà bolnav – tuse seacă, dureri la lingurea, nu mâncà nimic și câtu-i ziua 'l trăgeà la somn… Friguri?… Deochiu?… Lingoare?…

Erà boala câinească… zăceà pe prispă la soare… d'abià se mai târà… Doftorii, descântece, de geaba: se gunoià, se istovià văzând cu ochii!… Scurtă căutà să fie bucuria, și cu cât omul o vedeà scurtându-se, cu atât îi creșteà fioroasa închipuire că azi-mâine o să se sfârșească fericirea găsită pe neașteptate… Iată acum se stingeà de tot lumina ce'i răsărise în cale fără veste… opaița erà pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă, îmbrăcat… Femeia stà tot deșteaptă lângă bolnav, care dormià de o zi și mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului – rece; aplecă urechea la gura lui deschisă – nimic!

– Scoal', părinte! țipă ea îngrozită… Nu mai suflă!

Omul sărì în picioare, luă băiatul în brațe și fugì în curte strigând:

– Săriți, oameni buni! săriți!

Se arătà, peste culmea dealului, soarele… O mulțime de bărbați și mai ales de femei, se strânse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă și'l boceà în genuchi… O femeie țineà lumânarea.

Dar nu-i mort încă… Un descântec cu apă ne'ncepută… Copilul pare că mișcă… Il ridică de mijloc încetinel… El deschide lin ochii, răsuflă și zice cu glasul stins:

– Mi-e foame!

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea ființă curățită pe dinafară, trebuià și pe dinăuntru premenită: asta erà treaba lui și a luat-o foarte binevoitor asupră-și. A fost dureroasă și crudă operația; dar erà neapărată și din norocire a izbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârșire, sânge proaspăt începù să'i rumenească obrajii, așà de veștezi mai 'nainte, și să umple ochii lui, posomorîți și 'ntunecoși până acì, de lumină și veselie. Fusese o luptă extremă înfricoșată: vieața pășià acuma înainte, strălucitoare și mândră de așà biruință.

Pe când preoteasa Sultana atârnà în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că'i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orășelul de reședință erà oarecare mișcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boerul.

Dispariția lui nu putuse trece neluată 'n seamă: erà o pagubă reală pentru atâția amatori de giumbușuri. Nu se știà ce să fie: fugise?… murise?… In sfârșit se aflase adevărul. O notiță publicată în gazeta locală arătà că, în vremea bâlciului, un popă de țară, care umblase noaptea beat pe la *Café-Chantant*, întrebase din vătășel în vătășel despre băiat… Popa de sigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mână și, «cu o inteligență și un zel care'i fac adevărată onoare», descoperì că «victima raptului» se află la Popa Niță din Dobrenii-de-plaiu. Atunci tânărul magistrat, însoțit de forța publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale…

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri rușinoase și omorîtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesățioasă de petreceri… Scăpat de așà vitregă soartă, întors dela o atât de rătăcită cale – dela moarte la vieață… Dormià pe pământul gol, bolnav și îmbătat, cu trupul fript din creștet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloșie… Ce ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata și gerul? – Ar fi murit pe o grămadă de gunoiu, ca un câine hârbar fără stăpân. Și să zici c'ar fi putut înfruntà atâta vijelie înverșunată! – ce-ar fi ajuns?… Spitalul de nebuni… Temnița… Ocna!

Cuvântul oratorului câștigase aproape pe toți asistenții… Se vedeà pe chipurile tuturor o impresie binevoitoare. Procurorul însă a răspuns scurt și răspicat:

– Popo, nu poți secuestrà minorul! minorul trebuie restituit cui aparține de drept: legea e cu el, legea protege pe minori!… *Dura lex, sed lex!*

Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-i sentimentală. Și notarul începù să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Erà hotărît: îi luà copilul! El nu-l puteà lăsà însă!… Dar… i-l ia!

Popa clipì aiurit și văzù înainte sânge… Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstrație, însuș n'ar fi putut-o spune – el se repezì 'n odaie și luă pușca din cuiu, când cumnatu-său. Cuțiteiu, primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el și-l apucă de mână… Și popa înțelese că niciodată, în clipe așà de înalte, inspirația nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas – cine se uită departe, firește, n'o s'o vază… Popa puse pușca 'n cuiu – descuiè lada, scotocì în fund, și lăsă cu multă discreție capacul, așezând la loc velința pe deasupra.

Primarul trecù iarăș unde se scrià procesul-verbal…

Omul legii dictă:

– Dispunem dar…

Cuțiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva… și ieșiră amândoi în tindă.

– Domnule procuror, șoptì primarul cu o anume privire, popa este un om foarte de treabă… Nu-l cunoașteți… Poftiți, poftiți!

Și deschizând ușa, introduse foarte politicos pe junele licențiat în odaia unde-l aștepta, nerăbdător, părintele… Și așà… se făcură toate bune… Procesul-verbal nici nu trebuià schimbat: totul stà în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

– Unde am ajuns?

– Dispunem dar… răspunse notarul cu toată gravitatea.

– Nu așà, zise procurorul: dispunem *însă*.

Și spre mulțumirea tuturor, reprezentantul ministerului public dictă:

– Dispunem însă – considerând informațiile cele mai amănunțite, care unanim arată pe sfinția-sa părintele Niță din Dobrenii-de-plaiu ca pe un om cu cele mai frumoase calități; considerând pe de altă parte progresele fizice și morale realizate, sub îngrijirea sfinției-sale, de către minorul Mitu, supranumit «Boerul» – dispunem a rămâneà sus-menționatul minor, în completă lipsă de ascendenți, sub paza și răspunderea acestui meritos și caritabil preot.

Seara a fost masă mare la popa Niță. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tuturor și să-și amâne plecarea pe a doua zi. El «s'a crezut dator» să facă la prânz cele mai sincere și mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintului, «al cărui exemplu nu s'ar puteà îndeajuns recomandà». – Domnul procuror vorbeà mult și frumos – erà foarte vesel; diplomatul Cuțiteiu zâmbià cu mult înțeles, făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ținea între genuchi pe Mitu și, cu gândul pe altă lume, îi treceà încet cu mâna prin părul bălan și moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, așà de bună cu un copil sărman străin, trebuià să-i dea Dumnezeu o bucurie – și i-a dat-o: în acelaș an a avut o fetiță… Dar ce bucurie! Multă bătaie de cap și trudă i-a trebuit ca s'o crească – pentru că erà și un copil ciudat! De mirare cum dintr'o mamă atât de blajină și supusă, să nască așà fire!…

Aveau odată un vițel; îl scoseseră din necaz – se prăpădise vaca și rămăsese bietul fără țâță… Cine-l îngrijià? – Ileana – să fi fost p'atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrănià? Cine se rugase cu cerul și cu pământul de mă-sa s'o lase să culce vițelul plăpând cu ea în casă? – Ileana. Erà o dragoste nemaipomenită. Intr'o dimineață însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinții, văzând-o iar în toane rele, o ocărîră; ea fugì în grădină. Aici s'apucă să se joace ca de obiceiu cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâie și, încleștându-și dinții, îl strânse tare de bot. Ori n'aveà

nici el chef de joc în dimineața ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smucì și se depărtă țâfnind. Ea îl chemă – el n’ascultă… Merse după el – el nu vrù… Se răstì la el – Priian fugì… Și tot așà și iar așà… Incăpățânarea lui creșteà potrivit cu stăruințele ei. Nu vrea și pace… Obosită, cu tot sângele ’n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă și o bardă și se’ntoarse iar… Cum o văzù venind, Priian se’nfipse în copite și bârligă coada… Ea se apropià binișor-binișor… cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase… El țintì asupră-i ochii mari și proști, și cu și fără încredere, aruncându’i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte… Stete nemișcat… Fata înaintă lin mâna… Priian întinse botul fraged, dar până s’apuce bucățica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creț din frunte: tăișul se’nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguț al lui Priian se ’nnecă în sânge… Sărmanul se tăvălì și ’ncepù să svâcnească grozav din picioare…

Mama o văzù venind întunecată și stropită de sânge pe obraz, pe mâini, pe piept.

– Ce e?

– Am tăiat pe Priian în fundul grădinii… Hai să’ți arăt!

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

– Haìnă-haìnă! strigă mama… De ce?

– Iac’așà!

A bătut-o rău… ea a răbdat – nici o vorbă, nici o lacrimă. – Mama însă s’a văicărat mult de mâhnire și de grije…

Dar când s’a supărat pe tat’său și i-a trântit candela din cuiu și a umblat fugară trei zile p’în pădure, de nu mai știau und’ s’o caute?…

Dar mai târziu – fată mare! – când, dintr’o vorbă de nimica, a înșfăcat în brațe pe Stanca Radii, și nici una nici alta s’o arunce de sus de pe tăpșan, unde se făceà hora, de râpă?… Au trebuit doi flăcăi să lupte s’o scape pe Stanca… Păcat de așà frumusețe și mândrețe de femeie să fie așà de cruntă și dârje!

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului de vreme… A plâns-o mult bărbatul pe blânda femeie, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sărmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat și-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai erà de traiu – trebuià odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger… urît și moale de genunchi… vorbește peltic… pricepe greu… Bun om, cum se cade… dar nu e ce-ar fi să fie – mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuià.

Mitu a crescut mare și voinic… Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să’l aibă aproape și a isbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însurà și așezà.

II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niță și deaceea bătrânul e foarte mâhnit. Zadarnic luptă să gonească gândurile care-l frământă, – cântecul de-afară i-le încarcă și mai tare: Ileana fata lui, nevasta lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mână și cântă.

Ileana cântă frumos, e știută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învățase atâtea, ascultă mușcându’și buzele: el bănuià… nu, înțelegeà bine ce putere a ridicat așà de înalt coardele cântăreței.

O melodie simplă și monotonă, – dar câte înțelesuri, câtă pierzare de suflet, câte făgădueli fără margini și poftă oarbă! Fata cântà tinerețele lui. Cântecul acela îl luà în sus, ca pe niște aripe largi și puternice, și-l duceà îndărăt cu treizeci de ani… Intorcându-se de acolo ’ncoace către clipa de față, numără el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.

Cântecul Ileanii dureà prea mult; nu mai erà de suferit: trebuià ’năbușit. Tatăl ieșì pe prispă și-o chemă brusc. Ea tăcù și s’apropiè.

– Ileano-Ileano! zise popa mustrător și fulgerând-o cu privirea. E păcat!

– Taică!

– E păcat, adăugă popa și mai apăsat. Rușine și păcat! și ieșì pripit din ogradă fără să se uite înapoi.

El merse drept la învățător… Omul acesta scoteà pe Ileana din minți… da, el!

Aici s’a urmat o scenă foarte neplăcută: amare imputări de nerecunoștință de o parte, de alta protestări călduroase de nevinovăție. Tânărul jură că n’au fost decât poate glume umflate de gura rău-voitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăesc. Bătrânul ținea ’ntr’una, fără s’asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femeie. Și la urmă, scurt: o voință hotărîtă până la sânge a împiedicà rușinea și păcatul… Numaidecât învățătorul trebuià să ceară permutarea în alt județ; protul aveà mijloace să capete aprobarea imediată. Ii dedeà o

sumă însemnată; îi găsià o fată bună să-l însoare… îl iubià ca pe un scump copil al lui… cu mult mai mult decât pe Ileana… Ș'asupra cuvintelor din urmă bătrânul, simțind că'i scade energia, se grăbì să plece făr' a mai răspunde la observațiile tânărului, care nu știà să merite această izgonire.

Preotul pornì spre casă; dar deodată se oprì… un moment nehotărît… apoi își întoarse pașii – nu vrea să vază pe Ileana… să meargă la Cuțiteiu… Nu că doar aveà să'i spuie ceva, dar simțià nevoia să nu fie singur.

Primarul erà acasă. Bătrânii prieteni se așezară pe pălimar… De mâncare n'aveà părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bun oricând… Cuțiteiu scoase din beciu o cană cu spumă… Primarul erà foarte vesel și fiindcă nu'i erà somn, ca de obiceiu, aveà poftă de lafuri.

Intre un om și altul este adesea ca dela o stea la alta. Arde colo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d'abià zărește pe celălalt ca o scânteie ce clipește pierdută în negura fără fund… Ba câți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuesc. Adesea tot așà se pricep oamenii 'ntre ei și-și pot înțelege unul altuia sufletul.

Steteau acì față 'n față cei doi bătrâni și buni prieteni, dar erà atât de nemăsurată depărtarea dintre ei! și aceasta reduceà pentru Cuțiteiu la proporții ce nici nu mai merită socotite, spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare și grozav?… E ceva să se 'ntâmple mai des și mai lesne?… Ce?… Se iubesc doi oameni tineri… Ei! ș'apoi?… Lume nu e?

– Eu știam dela 'nceput că o să fie 'ncurcătură, zise Cuțiteiu cu zâmbetul lui obișnuit… Nici că se puteà altfel… Intâiu numai bănuiam – acù mi-aș pune capul… Stăi să vezi… Duminecă, vreo două săptămâni, nu știu ce roboteam p'în grădină… Numa ce să'i vezi: veneà amândoi dinspre gârlă, treceà pe lângă gard încet și vorbià șoptit… N'am putut auzì mai nimic… Atâta doară mi s'a părut că ziceà ea: «Nu te crez!» da el zice: «O să vezi!» Am sărit repede din grădină și până s'ajungă ei pe linie, cum umblà domol și se tot oprià pe loc, le-am ieșit înainte la poartă… Se legănà alături par'că mergeau pe o apă… Erà să treacă pe lângă mine făr' să mă vază.

– Bună dimineața, fină, zic; zice: – Sărut mâna, nașule. – Da'ncotro? – Mergeam și noi la biserică… Ne-am întâlnit mai colea cu neica Mitu… – I-am tras cu ochiul, și zic: – Cale bună, fină. – El a tăcut și s'a făcut roșu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a 'nceput să râză; zice: – Sărut mâna, nășicule! și-au plecat amândoi înainte.

– M'am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii… așà mândri!… Ei! ce să mai vorbim de geaba, taică? Dacă așà a făcut Dumnezeu lumea noastră… Am zis și eu: așà da, așà'mi place și mie!…

– … Ș'apoi, adică ce-ar fi – adăugă Cuțiteiu după o scurtă tăcere – ce ar fi să'l lase pe pârlitul de Matache și să ia pe Mitu?

– Cât oiu trăì eu, asta nu se poate, zise popa.

– Ce se potrivește!… De ce?

– Că nu voiu eu!… Și popa înghițì în sec și, simțindu-și gâtul uscat, băù două pahare unul după altul… ș'apoi încă unul.

– Ei! asta-i… Or să te 'ntrebe ei pe tine!… Și dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât țiitoare… Uite popa cum se miră! par'că 'ntâia oară a văzut d'alde astea… Ce, mă, tu n'ai fost tânăr niciodată? Nu ți s'a 'ntâmplat… Iacă mie, cum mă vezi, mi s'a 'ntâmplat… și încă la mine… a fost ca nelumea… Acuma pociu să'ți spuiu ca la un duhovnic, c'a trecut de mult… Eu mă 'ndrăgisem de cumnată-mea…

Popa făcù o mișcare.

– Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul… Să murim și eu și ea, și mai multe nu… Satul tot știà și frate-meu nimic… Bietul răposatul!… bun om, da prost! Par'că-l împingeà dracul să m'ajute el. Țiu minte odată zor-nevoie să mă duc eu la târg cu ea, că el aveà treabă la deal… Bucuria noastră! Mă și suisem în căruță cu Smaranda, când iacătă maică-ta… Venise s'o luăm și pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o… O zi întreagă n'a fost chip s'o rătăcim p'în târg…

Taica mă dăscăleà pe o parte, maică-ta pe alta… Și unul ș'altul o păzeà pe Smaranda… Unde să te apropii? – Ce mi-a dat păcatu'n gând? Să fug cu ea 'n lume… Cine să le fi spus… cum or fi aflat-o și p'asta… nu știu… știu numai atâta că m'a vândut alde taica – să scape de mine și pe mine de păcat.

– Cum?

– Iaca lesne… M'am pomenit într'o dimineață cu larmă mare 'n sat, chiote, țipete de muieri și de copii… Ce e? ce e? Alergau aleșii cu ceaușii să prinză flăcăi la miliție… N'apucasem să'mi puiu minteanul, și numa iacă Smaranda într'un suflet: «Fugi, Constandine! după tine umblă… fugi că te ia!» Odată mi-a scăpărat p'în cap: «Tii! asta hoțul de taica mi-a făcut-o!» că'mi spusese cu vreo câteva zile mai nainte: «Mă, Constandine, tu ai fi bun de dorobanț… ce nu vrei tu să te bagi la miliție?» «Acù, zic, tot mă ia ei, încai…» Am apucat-o pe Smaranda ș'am smucit-o înăuntru 'n odaie… Ți-ai găsit!… Nici n'am atins bine clanța, și iacă și taica turbat cu toporul ridicat: «Ticăloșilor, vă trăsnește Dumnezeu! vă crăp capul ca la niște câini!»…

Ăia intraseră în curte… Ii dau brânci bătrânului – Dumnezeu să'l odihnească! – cât colo, ies pe prispă și

puiu mâna la brâu pe prăsele: «Mă! zic; ăl dintâi de-o pune mâna pe mine… îi vărs mațele!» ș’o iau la fugă spre pârleaz… Ei după mine. Un ceauș de dorobanți veneà înainte mâncând pământul și ’nvârtià peste cap ștreangul… par’că’l văz ș’acù, nalt și spătos cât o namilă. «Dă-te!… nu te da!… ține-acì!» Când să puiu piciorul peste gard, mi-a și aruncat lațul de gât și m’a întors înapoi lat pe spate. M’am sbătut cât am putut… da’mi luase apa. Ce să mai lupți cu beregata strânsă ’n ștreang! M’a legat cot la cot… și m’a dus…

– Ei, și?

– Ei! și m’a dus. Cine erà să mă plătească? taica? M’a dus la tact și d’acolo la oraș… Am fugit odată cu gândul să viu să iau pe Smaranda și să m’apuc de hoție. A pus mâna pe mine, m’a bătut și m’a închis… Am sărit într’o noapte peste zid… A prins de veste straja, s’a luat după mine și m’a’mpușcat în picior – ș’acù am semnul… Mi-a tras o bătaie strașnică… Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape – și cu ce cheltuieală! – cine te gândești?… Bietul neica, frățină-meu!…

M’am întors acasă… Smaranda aveà doi copii… fusese bolnavă… se făcuse urîtă… Când ne-am văzut, ne-a apucat și pe mine și pe ea o rușine…

– Pe urmă?

– Pe urmă m’am căsătorit ș’am trăit cum mă știi… Bodaproste lui bietu taica: el m’a mântuit de păcat… că după cum eram nebun, îl făceam – îl făceam și erà făcut…

Venise popa să caute, chipurile, liniște la cumnatul Cuțiteiu! Nu cu vin, cu otravă ’l cinstise. Și deaceea se întorceà părintele într’un târziu cam pe două cărări, căutând o inspirație luminoasă și neputând apucà, în mintea-i turburată, calea spre o hotărîre. O oboseală nespusă, un fel de desgust mai sdrobitor decât chiar desnădejdea apăsà greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cereà o jertfă – știà dealtminteri și el asta tot așà de bine ca și Cuțiteiu – o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-asila… «Cu de-asila!…» Și omul grăbì pasul… Ajunse acasă, luă din fundul lăzii și vârî în sân un pachet învelit într’o basmà, încălecă și pornì… Când răsăriă soarele erà departe.

Drumul a fost și scurt și lung: lung de neastâmpăr, scurt de gânduri… O să se ’nvoească prefectul?… Un învățător nu poate fi luat în armată… Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?… Dar dacă n’o izbutì?… dacă nu s’o puteà?… Ei! numai să vrea prefectul și se poate…

Prefectul erà o veche cunoștință – procurorașul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere și influență nemăsurată… S’ar puteà dacă ar vrea el… In mâna omului aceluia stăteà liniștea călătorului. Acesta și-aduceà aminte cât de bun fusese acela cu el… Da, dar acù nu mai erà tânărul vesel de p’atunci: trebuià să fie un om matur… Lucrul poate că n’o să meargă așà de ușor ca altdată…

Și astfel, bătându-se cu socotelile, călărețul se trezì înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinicheà din oraș… Incă o fugă de cal… In sfârșit!

Intră pe aceeaș barieră pe unde acù mai bine de douăzeci de ani ieșise ducând în căruță comoara găsită lângă altarul lui sfântu Ion… Călărețul ocolì cu dinadinsul stradele principale și piața, nevoind să mai vază locurile ce fuseseră odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuià la marginea orașului, într’o casă de jur-împrejur cu o grădină mare… La prefect erà lume multă… Preotul așteptă în sală. D’abià se așezase cu sfială pe un colț de scaun, și auzì deodată în o odaia de-alături un sgomot grozav: ceartă, palme, bușeli, țipete; ușa odăei se deschise smucit, o slujnică urîtă și lălâie, răgind ca o bestie, cu nasul și gura pline de sânge, ieșì zăpăcită; după ea, numaidecât, o damă mititică și uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând și spumegând, cu un clește de sobă în mână, și strigând: – S’o puie la coteț! la coteț! – Una după alta pieriră ’ntr’o clipă pe altă ușe.

Popa se ridică ’n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să’și dea bine seama de ce văzuse, auzì un hohot de râs strașnic ș’apoi alte țipete, de astădată jalnice și sfâșietoare – o femeie se chinuià par’că să’și dea sufletul. Ușa se deschise înapoi, și un ungurean intră purtând în brațe pe dama cu capul înfășurat în hârtii… Membrele-i erau înțepenite, gâtul și mijlocul strâmbe, fața ca varul, și din ochii ei mari, deschiși peste măsură, se vedeau numai gogoșile albe… Gemeà și scrâșnià din dinți. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieșì ștergându-se pe mâini – îl mușcase.

– Ce e? îndrăznì popa aiurit.

– Iacă niște păcate!

Și fără multă stăruință, popa află cât e de rea și de bolnavă stăpâna casei, nevasta prefectului… O scorpie!… bate slugile până la sânge, le ’nțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat, roșit în spirt… și când ostenește, o apucă: râde, plânge, țipă și rămâne ceasuri întregi țeapănă… Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiele subțiri și afumată cu niște doftorii tari până să’și vie iar în fire.

Popa își făcù cruce și s’așeză la loc s’aștepte. Tocmai târziu, prefectul ieșì să conducă până la scară pe un boier bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot, care stà umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură. Preotul zise încet:

– Aș vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spuiu un foc al meu… între patru ochi… dar între patru ochi…

Fiindcă mai aveà doi musafiri, prefectul poftì foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale

acestuia, în salonul de-alături, și intră în biurou să expedieze pe cei doi.

Popa trecù în salon și se oprì un moment la ușe… De mult nu mai intrase în așà apartament! de mult nu’i mai lovise vederile așà combinație de forme și colori! Erà în adevăr minunat. Salonul da în grădină, și reflexul copacilor, trecând prin perdeluțele de rețea, dădeà și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.

Omul făcù un pas, înaintând ca un călător într’o vale plină de încântătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire… Uimit, privì de jur-împrejur; dar când ajunse cu privirea în colțul unde băteà ’n plin lumina verzuie dela trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit… Un strigăt i-se ’nnecă în piept: ochii lui întâlniseră căutăturile unui portret mare…

Erà o arătare din altă lume – mai dulce, mai bună… fericită! Zâmbià cu acelaș zâmbet neuitat, în care se amestecà multă blândețe cu multă patimă, atâta inteligență limpede cu atâta oarbă pornire… Bătrânul stete mult… mult înaintea ei, și, voind par’că s’aprinză cu privirea lui ochii nemișcați de sus și să-i facă să clipească odată măcar, măcar odată, clătină din cap și șoptì:

– Ei!… să știi tu ce e acuma pe sufletul meu!

– Poftim, părinte, zise prefectul.

Bătrânul tresărì:

– Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete și fără să se uite la omul ce-l trezià așà de brusc din vis.

– Soacră-mea… mama nevesti-mi… O femeie nenorocită: a murit tânără, sărmana!

Bătrânul se ’ntoarse mașinal.

– Ei! ce e? spune-ți păsul, adăugă prefectul; poftim de șezi.

Popa șezù și tăcù.

– Ai vreo pricină?… vreo daraveră?… spune.

Popa nu zise nimic.

– Suntem singuri, n’ai nici o sfială… Nu ne-aude nimeni… Spune, zise foarte binevoitor, deși cu oarecare nerăbdare, prefectul. Dacă e posibil, te cunosc ce om ești, fac tot pentru sfinția-ta.

Bătrânul alunecă de pe scaun și căzù mototol pe covorul moale… Polițaiul, care așteptà afară ordine, erà din norocire acì, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav: l-a descheiat la gât, la sân, la brâu… l-a frecat cu oțet la tâmple și la inimă… Când își venì în fire, preotul erà întins în biurou pe canapeà… Se încheià de grabă, își cerù iertăciune – erà bolnav, bătăi de inimă și amețeli – simțise cum îl ia ca p’o apă, cum i-se ’ntunecă tot împrejur și cum adoarme… Se ridică, salută și pornì să plece.

– Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcând semn polițaiului să iasă.

Polițaiul ieșì foarte mulțumit de serviciul umanitar ce realizase… Popa se căutà mereu în sân, la brâu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă… Prefectul, obosit, zise:

– Ei! spune-mi odată…

– Am pierdut-o! răspunse popa naiv, salută și ieșì grăbit.

Prefectul dete din umeri… Chemă pe polițaiu… Polițaiul lipsià, dar trebuià să se întoarcă la moment: plecase în fuga mare – «uitase raportul de noapte la canțilerie!»

Oricât erà de tânără Ileana, înțelesese că taică-său citeà în sufletul ei tot așà de bine ca’n cărțile lui dela biserică…

Dacă-i așà, care va să zică, știe și el… Ș’apoi?… să știe! Cine ce treabă are?… Frică?… De cine? de ce?… De Matache?… tontul?… cârpa? O să’l lase și pace bună: traiu cu de-asila nu se poate. – Cinste?… Vorbe. – Rușine?… N’are. – Da, să știe tot satul!… I-ar păreà rău să nu știe lumea toată!… Are să spuie chiar dânsa… Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebuie odată să-l dea afară… și cântecul și plânsul pe’nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum… nu; are să meargă la biserică și, când o fi tot vileagul strâns, o să strige ’n gura mare că’i plesnește inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înnebunește, omoară pe cine i-o ieșì înainte și se strânge singură de gât cu ghiarele, ca o fiară nebună!

Și cu mâinile înfipte în păr, femeia își legănà ca de durere capul frumos într’o parte și’n alta… De din dosul caselor pornì – așà de târziu! – semnalul cunoscut: fiara nebună dintr’o săritură fù de gâtul prăzii.

– Ci vino odată! gemù ea. De ce mă chinuești? Ce vrei? – să mor? Zi tu că vrei să mor… Pe sufletul mamii din groapă, – s’ajung să mă gunoesc la garduri până or fugì și câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi-se macine oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi-se ’ncuibe în coșul pieptului și’n țeasta capului: zi tu că vrei să mor… acușica, acilea, mor!

Ochii i-se închiseră, obrajii și gura îi înghețară, și căzù moale în brațele lui. Când, de suflarea bărbatului, femeia își căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supărase el pe ea, cât de copilărească și fără temeiu fusese cearta lor și cât suferise ea de lipsa lui.

… Se sbăteau de mult unul în brațele altuia, când se auzì portița trântită: sosià părintele călare. Amândoi

rămaseră nemișcați. Călătorul descălică, luă șaua și dete drumul calului să pască… De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzù fereastra dela odaia bătrânului luminându-se.

– Să știe el că sunt aici, zise Ileana râzând înfundat și strângându-se, ca de teamă, lângă Mitu, m’ar omorî!

Preotul stinsese lumina și se trântise pe pat să-și adune gândurile și să facă un plan nou, altă socoteală…

Deșì obosit de atâta drum călare, de-atâtea ș’atâtea, nu puteà adormì… Incet-încet însă p’acì să ațipească. Erà tocmai să pășească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din știrea noastră ca să alerge și să-și țopăie libere danțurile bizare…

… El sărì în sus.

… Umblă cineva p’în curte… O ușe se deschide și se ’nchide în casele din față ale fie-sii… Vorbă tainică!… Bătrânul ieșì repede… Nimic… S’auzià numai prin răcoarea nopții ronțăeala calului… Fusese o părere bolnavă… Ocolì împrejurul caselor… Iar nimic… Besnă… Nici o mișcare…

Bătù la fereastra Ileanii… încă odată… mai tare… tare de tot… Nici un răspuns…

… Să spargă ușa!… Se duse, luă toporul și se ’ntoarse; dar când pipăì să găsească clanța, dete cu mâna de verigă: erà pusă și ’ncuiată cu lacătul… Nimeni!… Cu capul gol, cu pletele-i cenușìi desfăcute și lăsate ’n voia vântului, bătrânul ieșì pe poartă ’n goana mare… La școală încuiat cu lacătul… Indărăt!… Erà lumină la Ileana: se desbrăcà să se culce… Inapoi!… La școală lumină!

El suì dintr’un pas cele trei trepte ale prispei și se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână… Frumusețea tânărului, privirile lui pierdute cine știe unde, aerul extatic care’i luminà capul, încremeniră pe omul de-afară: acesta ’și acoperì ochii să nu mai vază spăimântătoarea icoană. O clipă stete așà, apoi bătù hotărît în ușe, intră desfigurat, se înfipse în prag și izbucnì:

– Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege și fără Dumnezeu!… Nu răspunzi… ai?… Te-am strâns de pe drumuri, te-am încălzit la sânul meu, și tu vrei necinstea casei mele? tu vrei să mă omori pe mine?… Ce rău ți-am făcut eu ție? Cu ce ți-am greșit? Spune: să mă căesc și să mă ierți!… Iartă-mă!… Fie-ți milă de un biet păcătos de bătrân… Mitule, copilul meu!…

Și bătrânul cu părul despletit se târă în genunchi și luptà să-i apuce și să-i sărute mâinile cu zorul…

– Părinte! zise tânărul tremurând și căutând să-și scape mâinile. Tu să mă ierți pe mine… Iartă-mă!… Eu nu uit ce-ai fost pentru mine; nu voiu să’ți fac nici un rău, nici o rușine. Ea nu mai poate trăì cu bărbatu-său… ea dacă se desparte, eu… o iau.

– S’o iei tu?

– Da, eu: nu mai pociu trăì fără ea…

– Omule, ți-e soră!

– Pentrucă m’ai crescut.

– Nu!… ți-e soră bună.

– Cum?

– Tu ești copilul meu adevărat… Carnea mea!

– Părinte… vrei să mă amăgești…

– Nu, nu te amăgesc… Am greșit… am păcătuit, și Dumnezeu a vrut să mă bată, și te-a trimis pe tine să mă bați… Trebuià de mult să-ți spuiu taina asta: erai tânăr și eu eram duhovnic… mă puteam eu spovedì unui copil?… Dar atâta dragoste câtă ți-am purtat eu ție… niciodată n’ai înțeles, n’ai bănuit măcar că eu îți sunt tată cu adevărat?… Pentrucă n’ai înțeles, iacătă viu eu, duhovnicul, la tine, și mă spovedesc ție și te rog: nu-mi lăsà sufletul în frică de moarte!… Dacă simți că nu poți biruì păcatul care te târăște, pleacă, fugi departe: aici e iad și pentru tine și pentru ea și pentru mine!… Să știu eu numai unde ești… Lasă… ție o să’ți treacă… o să te ’nsori cu o fată frumoasă… o să ai copii… Las tot aici… și vine taică-tău bun să trăiască lângă tine și să moară fericit, fără buba asta grozavă care’mi roade inima!

Bătrânul se oprì pentrucă nu mai puteà. Mitu ascultase galben. Fără să răspunză, sărută mâna preotului, care-l strânse ca și odinioară la piept, stropindu-i capul cu lacrimi bogate și calde.

– Acù mă duc, taică, zise el; mă duc!

Și se duse.

De două zile… Acù e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul știut, ștergarul înnodat, de geaba… Nu vine. Ea geme în chinurile așteptării, nesiguranței, desnădejdii.

Bolnav printre străini?… Răpus?… Cu altă femeie?…

Să’l caute? unde?… Să aștepte? cât?… Să moară? cum?

Unde e?… Unde?

E aici foarte aproape… Se’ntoarce din depărtări la locul lui… El a cugetat atâta vreme pe drumuri, și a ajuns să vază că nu poate lăsà pe nenorocita în necăință, fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârșit din neștiință… Dar dacă preotul, pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?… Caldă speranță! dragostea lui atunci n’ar fi neiertată!… Dar dacă ar fi adevărat?… Ei, și? la urma urmei, el strică?… Ea? Soarta!… – Și de acì o întreagă filozofie păgână, în fața căreia orice convenție e eres, superstiție orice credință.

Așà filozofând, a sărit pârleazul și trage cu urechea… Nu poate pășì înainte… i-e frică… Un moment voește să se ’ntoarcă și să plece… acù pentru totdeauna… Pune piciorul pe pârleaz… Dar se socotește mai bine… Coboară iar îndărăt și stă țintuit pe loc… Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intrà nici pe una: trebuie târît ca să se urnească… și are să fie târît.

Lumina dela fereastra părintelui s’a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într’o parte ca să vază dacă la Ileana e aprins… Nu e… Se apropie binișor. Câinele începe să latre… Omul îl chiamă șoptit pe nume; animalul se gudură și se potolește… Acum s’aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese… merge la poartă… se ’ntoarce, și Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii dela fereastră și se ’ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând, către fundul grădinii. Ușor, învățătorul trece afară peste gard și se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie… Câinele sare și el și vine să dea din coadă pe lângă cruce… Preotul se ’ntoarce în casă și stinge iar. A început acù o luptă așà de ’ncordată, încât între svâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căință… Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină… Ce face femeia?… Să fie bărbatul acasă?… Nu e probabil… căruța nu e ’n șopron și’n grajd nici un sgomot… Lumină deodată la fereastra Ileanii… ștergarul înnodat… Il așteaptă… Inima ’n dinți!… și freacă cu mâna pe ușe foarte discret.

Un țipăt năbușit înăuntru… Ileana suflă ’n lumânare și iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri… Ea îl târăște în grădină, la locul știut, unde de-atâta vreme așteaptă velința întinsă. Femeia se acață de gâtul lui… El o strânge’n brațe cu putere și dă să’și apropie buzele de ale ei… dar îl cuprinde un fior de groază ș’o împinge departe.

Acum pornește potopul ei de vorbe – jurăminte, blesteme, fără șir, dar pline de înțeles: bănueli de necredință… teama de sațiu… amenințări de crimă și sinucidere… plânsete și rugăciuni de milostivire. El retează grav cuvântarea ei monstruoasă… și-i spune tot, tot… Ea rămâne ’ntâi înlemnită… apoi începe să râză înnecat și din ce în ce mai nervos și mai nervos, până când izbucnește cu hohot și, lovindu’l brutal peste brațul vânjos, pe care i-l apucă și-l strivește sub degete:

– Prostule! A râs de tine!… Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!

Și se năpustește asupra lui și’l îngenunche jos la pământ…

O sprinceană alburie se ivește pe coama dealului de către răsărit… Pe lângă crucea din răspântie scârție roatele căruțelor ce pleacă din vreme să nu le-ajungă zăduful pe drum… Mitu tresare din somn.

– Se face ziuă, Ileano! scoală degrab!

Sprinceana albă crește și alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se… o doină din frunză, cântec de drumeț fără griji… și vorbă… Tânărul ridică femeia de jos ș’o ajută, cum erà amețită, să ajungă până la ușa casei…

E grea despărțirea… O să fie chiar peste putință!

… Bătrânul a dormit rău: bătăile inimii l-au deșteptat prea de multe ori… Se ridică năbușit din pat; îi trebuie aer: merge să deschiză fereastra, dă perdeluța ’ntr’o parte și i-se năzărește că vede’n pragul din față două umbre albe ce vor par’că să se topească una ’ntr’alta… Se șterge la ochi și se uită mai bine… Da!… Ia pușca din cuiu și iese ’n prag:

– Cine-i?

O flacără roșcată, un trosnet, la care răspunde prelung deal după deal – Mitu a picat fulgerat.

– Ce-ai făcut, nebunule! răcnește femeia și pornește un pas.

A doua țeavă! Ileana cade ’n genuchi… se sbuciumă în zadar să se scoale… Vrea să strige… o gâlgâitură de sânge o podidește pe gură… Se moaie dela junghietură și târându-se cât colo, se așază deabinele.

Popa aruncă jos pușca, a cărei guri tot fumegă mirosul înnecăcios de silitră… Trece gardul, suie în clopotniță, se atârnă cu amândouă mâinile de funiile de teiu și ’ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici și sărace se pornesc deodată să țipe și să se vaite cu o jale nebunească…

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuțiteiu și pornește urmat de obștea satului. El merge cu toți la locul unde zac cei doi copii nenorociți… Sprânceana mică alburie câtă vreme s’au jelit clopotele, s’a făcut trandafirie și mare.

– Eu i-am împușcat, zice bătrânul liniștit… Intâi pe el și pe urmă pe ea… Da, eu!

Și se ’ntoarce să-i privească… Ileana a adormit, strângând în brațe genuchii lui frate-său… Popa se apleacă la ea:

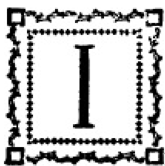
– Nu așà, cățea! zice el zâmbind crud… Nu așà, că-i păcat!

Și descleștându'i mâinile calde încă, o dă greoiu mai la o parte… A sburat în sfârșit surâsul înțelept de pe chipul prietenului Cuțiteiu… Omul își acopere prostește buzele învinețite cu o mână, cu alta ochii uzi… Toți stau cu capul gol… Nici o suflare.

Popa se ridică, se 'ntoarce spre mulțime cu privirea țintă și 'nfricoșat de 'ngrijată.

– Inima! zice el… I!… și se culcă să doarmă somnul ăl bun lângă copiii săi.

IN VREME DE RĂSBOIU

n sfârșit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte ’ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Intâi începuseră cu hoția de cai; apoi o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri. Intre altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa erà un om cu dare de mână; rămas văduv, deșì foarte tânăr, trăià cu maică-sa. Ii mergeau treburile cât se poate de bine. In timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai aveà, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credeà că popa găsise vreo comoară. La așà stare, trebuià, se ’nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Intr’o seară părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l’a mânat la câmp, pe alți doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopții, iacătă oaspeții negri: l’au legat, l’au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsià; făceà poate greșeala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s’a și întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa aveà un buestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dederă măcar semn de vieață! Hoții au fel de fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într’un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu ’n gură, d’abià mai putând geme. L-au deslegat degrabă și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni și se auzì de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul dela Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăià acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijià de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendașul și mai neghiob a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstruit până i-au dat gata. Nu se puteà ști cât jefuiseră, desigur fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cătățime mare de bucate.

Dar în sfârșit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzură în lanțurile justiției azinoapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într’o clipă ca o lumină liniștitoare peste câte trele hotarele bântuite.

Către seară se întorceà acasă, călare pe buestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau sdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, – vindeà vite și cumpără porci. Pe unde umblase n’aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl așteptà cu masa; fiul n’aveà poftă de mâncare; îi erà degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul erà foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i-se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cum se cade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreșit trebuià să-i vie și lui rândul odată și-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătià s’o’nchiză.

– Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

– Ce?

– Ai să vezi. Inchide și aide ’n odaie amândoi… am venit la d-ta ca la un duhovnic…

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știà ce să crează; totuș înțelese că preotul aveà lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniștì, intră în odăiță unde așteptà popa trăgând tutun și oftând greu.

– Ce e, mă?

– Am venit la d-ta ca la un duhovnic… N’aude nimeni?

– Aș! cine s’auză?

– Neică Stavrache, zise popa înnecat, m’am nenorocit!

– De ce?

Popa a ’nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegeà deloc.

– Ce să mă fac?… ce să mă fac, neică?… spune d-ta, că mi-ești frate mai mare…

Ce aveà preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de ’nțeles, firește; așà de greu că d-l Stavrache, mai întâiu, nici n’a voit să crează.

Cum s’a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dinprejur! – frate-său! preotul – să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea erà adevărat. Dracu’l împinsese! Și nenorocitul își povestì din fir în păr toate isprăvile. Călcarea dela el fusese un marafet ca să adoarmă bănuelile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat – erà cam beat – dușman vechiu al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: «Bun buestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile’n urmă!» și pe urmă: «Bine-ți merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! Cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!»

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă dela arendașul Dărmăneștilor… Dar nu popa îl omorîse; el luptase cât putuse să-i oprească dela așà crudă faptă; ce erà să le faci însă? erau îndârjiți: baba tipà și arendașul a tras cu arma – nu mai erà chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el… Dar toți cetașii sunt prinși… Or să-i pună la casne… ei au să spună tot… tot… Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgeà părul din cap.

– Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

– Cum?… Nenorocitule! să fugi! să piei! să te’nneci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnei îți putrezesc oasele.

Pe când vorbià d-l Stavrache, deodată s’aud afară sgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

– Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se ’ndesesc, – sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremură ca varga, îl împinge cât colo și trece ’n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuește așà cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: «Numaidecât!» aprinde lampa și merge să deschiză.

In adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă, în câteva trăsuri, conduși de une ofițer și doi sergenți rezerviști, către Dunăre – la răsboiu. Poposesc două-trei ceasuri acì, să odihnească și caii; despre ziuă or să se pornească; trebuie s’apuce trenul militar care trece dimineața la stația cea mai apropiată – cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă, și râd, și fac fel de fel de nebunìi.

D-l Stavrache face tot ce poate ca să ’ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se aștern unul lângă altul, ticsiți în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorît, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată fața i-se luminează: înăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde-l așteptà cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de ’ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arătà numai ce au făcut. Preotul Iancu s’a așezat pe scaun în mijlocul odăiței. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfece și a ’nceput să’i reteze pletele; apoi tot mai scurt și mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte de grabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s’au deșteptat, s’au pus la rând și s’au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala, a incassat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

– Uite ce e… e acì un tânăr care ar vrea să meargă și el volintir cu d-v… Il primiți?

– E vârstnic?…

– Da.

– Are părinți? ori copii?

– N’are nimic.

– Are formele gata? a întrebat ofițerul.

– Forme n’are; dar… să le faceți d-v.

– Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

– Da’ nu s’ar puteà să’l luați cu d-v. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

– Ba… s’ar puteà.

– Atunci…

Și d-l Stavrache aduse în fața camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu – un tânăr foarte voinic, frumos și curat, ras proaspăt – o înfățișare demnă și severă. Camarazii l-au salutat cu un «ura» puternic de s’a cutremurat hanul, și d-l Iancu Georgescu, după ce s’a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite ’napoi.

* * *

De mult nu se mai pomenià acum în sat de preotul Iancu… Se ’nnecase? îl răpusese cineva? Nici urmă nu lăsase, par’că intrase în pământ. In locul lui se orânduise alt preot; nu’l putuseră aștepta oamenii, cât lumea; nu puteà rămâneà sat de creștini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se ’ntorceà dela parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la ’nceputul lui Decemvrie – (bătrâna, după ce zăcuse de inimă-rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineața, la 28 Noemvrie) – se întâlnì cu factorul rural… O scrisoare cu timbrul dela Turnu-Măgurele și cu data din ajunul morții bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede omul, deprins a nu mai aștepta zadarnic vești dela acela pe care’l credeà pierdut deabinele, se închise în odăiță și desfăcù nervos plicul:

> «Iubite neică, mai întâiu nu lipsesc a cercetà despre scumpa d-v. sănătate, a dumitale și a maichii»…

D-l Stavrache își șterse ochii cu colțul șorțului, și foarte înduioșat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit de așà de departe ca să aducă în liniștitul sat un fel de răsunet al sbuciumului din locurile răsboiului. Fugarul erà dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj și cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag dela inamic, într’o încăierare unde ai noștri erau aproape sdrobiți; fusese numit sergent pe câmpul de onoare, căpătând «Virtutea militară» și o decorație rusească. In curând Plevna erà să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesuri din chipurile omenești, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petreceà nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototolì hârtia după ce mai privì bine data: în adevăr, scrisoarea erà expeduită cu trei zile mai ’nainte de luarea Plevnei. Dar acuma… Plevna erà luată – asta se svonise oficial în toate unghiurile țării.

Primarul mai știà, tot din izvor oficial, că voluntării au să fie liberați zilele acestea spre a se ’ntoarce pe la căminuri, fiindcă răsboiul s’a sfârșit.

– Dar… întrebă distras d-l Stavrache, ce s’o mai fi făcut cu tâlharii prinși astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și de sigur erau și așezați la locurile de muncă.

– Care va să zică, clipì gândul hangiului, nici vorbă n’a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

… Dar o să ’ndrăznească să se mai întoarcă?

… Dar dacă îndrăznește și se ’ntoarce?… Atunci, ce-i de făcut?

… Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

… Dar dacă ’i vine așà o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s’o întâmplà! că odată a purtat barbă și plete.

… Da, dar atunci procurorul îl rade și’l tunde deabinele.

… O venì?… n’o venì?…

Pe când d-l Stavrache își ridică așà de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacă-tă altă scrisoare: e tot dela Turnu-Măgurele – de astădată însă e slovă străină… Slovă străină!… Ei! lucru Dracului!…

> «Salutare, domnule Stavrache, n’avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanțe inamice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui plângând până când a închis ochii. Mare păcat că s’a prăpădit așà viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atâta durere și pierdere de sânge, tot glumià; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecinica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acuma s’a spălat în sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânei, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a ’nceput să aiurească și s’a sfârșit.
>
> Salutare: sub-loc. Marin Dobrescu; sergent-major, George Popescu».

D-l Stavrache a plâns mult, mult, sdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă de inimă! Nu trebuie să se lase copleșit așà de durere. A strâns bine scrisoarea; s’a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n’are alt moștenitor.

II

De mult acuma d-l Stavrache stăpânește merazul rămas dela frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s’a mai putut da și despre care nici nu se mai pomenește.

Avocatul povățuise destul de limpede pe hangiu…

Un om stăpânește o avere; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu’l supără nimeni, câtă

vreme nu se ridică nici o pretenție asupră-i, el n’are nevoie să ia nici o măsură legală. Și mai la urmă, situația d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

– Averea a fost a Popii?

– Da, a Popii.

– Făcută de el, din munca lui?…

– Cea mai mare parte.

– Popa are copii?

– N’are.

– Are femeie?

– Nu.

– Are părinți?

– Nu.

– Mai are alt frate?

– Nici unul, decât pe mine.

– Atunci… stăpânește sănătos, a adăugat avocatul, și dacă te-o supărà cineva, atunci vino la mine… Numai unul singur te-ar puteà călcà…

– Cine? întrebă d-l Stavrache.

– Popa.

Moștenitorul zâmbì și cu siguranță răspunse:

– Aș! nu mai poate călcà, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbì s’adauge cu tonul cel mai duios:

– Cine știe unde s’o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n’a mai venit el la avutul lui de atât amar de vreme!

Au trecut cinci ani dela răsboiu și nimeni, în adevăr, n’a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu volintirul, care venià din când în când, de pe altă lume, să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa aveà dreptul să neliniștească pașnica stăpânire a hangiului.

Dar orice se ’ntâmplă des, nu ne mai mișcă; orice minune a treia oară, trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primì fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venià cine știe de unde, de departe.

D-l Stavrache stà în odăiță, căutând să desfacă niște socoteli încărcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă, și cu ochii’n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul erà îmbrăcat în haina vărgată dela ocnă, de unde scăpase ca prin minune, pilindu’și lanțurile.

Umblase prin codri, nemâncat; trecuse prăpăstii; haina și nădragii îi erau numai sdrențe; opincile sfâșiate; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sânge. Dar în sfârșit, ajunsese la frate-său.

– Ticălosule! strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ți ispășește păcatele!.

Fugarul a plecat oftând și când a ajuns în prag:

– Nene, zice, fă-ți pomană, dă’mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică și a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d-l Stavrache i s’a făcut milă; s’a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l puteà lăsà să moară ca un câine. Ocnașul în luptă cu moartea, s’a acățat de frate-său cu o mână de gât și cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat odată, de două, de mai multe ori din răsputeri – de geaba: toate opintelile și sudorile fuseseră de prisos; trupul greu ca plumbul erà peste putință de deslipit dela pământ.

Hangiul simțind că se frânge dela mijloc, voì să dea drumul murindului și să se ridice în picioare ca să răsufle și să-și recapete puterile. Dar încercarea aceasta fù și mai grea decât cea dintâiu: ocnașul, în ceasul morții, se încleștase cu o putere covârșitoare de gâtul și de brațul hangiului.

Se opintì încă odată cu supremă energie, ridică dela pământ pe nenorocit; dar acesta fù apucat de un cutremur grozav, se sbătù din toate încheieturile și, biruind cu greutatea-i de mortăciune, cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunchiă, îl trântì jos și-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi, începù să râză ca un nebun, scrâșnind din dinți, și-i zise:

– Gândeai c’am murit, neică?

A stat mult astfel d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnașului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură desnădăjduită… Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s’a deschis de perete, și

mototolul a pierit în întunerecul nopții.

D-l Stavrache erà ’n picioare, în mijlocul odăiei, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci… Dor de frate – bine; dar urîtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s’a plimbat p’în odaie de colo până colo; s’a ’nchinat într’una rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s’a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deșì sdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea… mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțetească… acù erà limpede ca untdelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai în spre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoiu și a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s’a ’nchinat frumos și s’a culcat cu gândul la cine știe ce.

Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoiu dogit, lăsat gol într’adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol, și tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse ’n fine așà de larg încât conștiinței îi erà peste putință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărtà – omului i-se pare c’aude afară un cântec de trâmbițe… militari, de sigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

In adevăr sunt niște militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alaiu după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă și înaintează către d-l Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și ’ncearcă s’o încuie; dar până să clipească, ușa sare din țâțâni, și căpitanul s’arată ’n prag și, râzând cu hohot, strigă:

– Gândeai c’am murit, neică?

Stavrache trece ’n tindă – căpitanul după el; fuge în odăiță – de geaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape.

Ne mai putând răbdà prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se ’ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului, strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicei. Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde mai sgomotos și mai vesel. Și când d-l Stavrache își descleștează degetele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

– Gândeai c’am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucișate și cu privirea țintă asupra lui Stavrache. Apoi făcù un semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițele sunară, soldații își ridicară armele și, urmată de obștea satului, compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui râs acoperià cântecul trâmbițelor și sgomotul mulțimii.

Disdedimineață, d-l Stavrache, tremurând de friguri, erà la popa satului rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă…

III

Erà o sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrăjmaș, de nu mai știà vita cum să se ’ntoarcă să poată răsuflà. Deși aproape de nămiez, în tot satul erà astâmpăr desăvârșit ca’n puterea nopții; ba nici glas de câine nu se mai auzià – cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul par’că erà pustiu: care om cuminte să’nfrunte așà tărie de vreme? Pe la toacă, s’a hotărît vântul să bată numai

dintr’o parte; ploaia a contenit; a ’nceput ninsoarea măruntică și deasă, și s’a pornit crivățul s’o vârtejească. Așà vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine n’are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n’a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat și se gândește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce; dar așà, de geaba! Pe așà vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D-l Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia și trece ’n odaie, la căldură: călători n’or să mai treacă, și toată lumea din sat știe să intre pe portiță ’n curte și să bată la ușa din dos.

In adevăr, după ce se desmorțește bine d-l Stavrache la gura sobei, iacătă, pe ’nseratele, că bate cineva la ușă.

– Care-i acolo? întrebă hangiul.

– Eu, domn Stavrache, răspunde un glas slab de copilă… Deschide…

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d’abià poate vorbì; fălcile îi sunt înțepenite de frig, deșì, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său; pe picioarele goale niște cismulițe vechi ale măsii, și pe cap un testemel.

– Ce vrei?

– M’a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, și taica de doi bani țuică.

Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

– Da’… zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică’n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate… și… să măsori bine…

– Da’ bani ai adus?

– Ba!… zice că să scrii.

– Iar să scriu?

Și d-l Stavrache, urmat de fetiță, trece ’n prăvălie bolborosind:

– Scrie-v’ar popa să vă scrie, de pârliți!

In prăvălie d’abià se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă țuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s’apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetița întinde mâna, ia covrigul și dă să-l vâre iute sub mintean; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știà că fusese un covrig pe tabară și acù pierise? că fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul înghețat.

– Lasă covrigul jos, hoațo!… De mici vă ’nvățați la furat, fire-ați ai dracului!

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie… Să fi trecut așà ca la vreun ceas, când prin urletul viforului, i-se pare c’aude glasuri de oameni afară… Ascultă cu dinadinsul – urechea nu l’a amăgit. De astădată se aud și bătăi în ușa dela drum a prăvăliei. Mușterii… călători… Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare și trece ’n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

– Care-i acolo?

– Oameni buni!

E o sanie cu clopoței afară. D-l Stavrache deschide.

– Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu o glugă mare, și intră, pe când altul, tot așà de îmbrobodit, stă în fața cailor, cari nu se pot astâmpără locului de bătaia vremii.

– Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

– Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți, noi degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor până la ziuă.

– Bucuros, zice hangiul… Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta erà nemețită numai pe din afară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul erà limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosnì spărgându-și lipiturile de ghiață, sania fù trasă în curte și caii puși la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară ’n căldură. Se vedeau pe cât se poate vedeà pe ’ntuneric, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine știe ce…

Când d-l Stavrache se ’ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsì pe unul din musafiri în picioare, încălzându-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt erà culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se ’ntinsese să-și desmorțească oasele.

– N’ai ceva mezelic?

Se aflà… Măsline, costițe de râmător, afumate, pastramă și telemeà… Pe când gazda căută în prăvălie, cu ușa dela mijloc deschisă, auzì pe musafiri vorbind așà de încet că nu putù înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzù că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăie.

– Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și așezându-se singur la masă, începù să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începù vorba.

– Strașnic viscol, domnule!

– Da’ de unde sunteți dv.?

– De departe…

– Și încotro vă duceți?

– Nu știu… Să mă crezi că nu știu. M’a luat prietenul cu el așà, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

– Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenile; să umble omul așà pe drumuri fără să știe unde merge…

– Ei, de! răspunse simplu musafirul; vezi?

– Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândì nițel, gazda:

– Dumneavoastră sunteți… negustori?

– Nu.

– Foncționari…

– Știi, nici tocmai funcționari; dar… cam așà.

– Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

– Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul băù unul după altul două pahare de vin:

– Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

– De unde știi că mă chiamă Stavrache?

– Mi-a spus prietenul.

– Da’… dumnealui… de unde știe?

– Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-erà frică să înoptăm pe așà vreme; zice: n’ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

– Pe semne că m’o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul și dete să se apropie de pat, să vază mai bine pe omul care dormià cu fața la perete. Când, deodată:

– Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul de pe pat, râzând și ridicându-se drept în picioare în fața hangiului.

Tot viforul care urlà în noaptea grozavă să fi năpădit dintr’odată în țeasta lui Stavrache, nu l’ar fi clătinat mai cu putere decât înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putù închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări neînchipuite; mâinile voiră să se ridice, dar căzură țepene dealungul trupului, care se’ntinse’n sus, înnălțându-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l’ar fi tras de păr vrând să-l desprindă dela pământ unde par’că erà înșurupat… Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese; apăsându-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr, mâinile se ridicară și ’ncepură să frământe ’n sec din degete; ochii ’și întoarseră privirile din adânci depărtări de afară, afundându-le treptat înnăuntrul bolții capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se ’nchise și fălcile se ’ncleștară.

– Șezi, neică, zise fratele mai mic, așezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

– Te miri, firește, că mă vezi…

Hangiul zâmbì.

– Mă credeai mort, nu’i așà?… Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă…

Hangiul începù să râză.

– Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi… E vorba de dreptate frățească… Dumneata ai la mână chezășie averea mea. Eu… de! până acuma m’am învârtit în lume cum am putut; de-atâta vreme nu te-am supărat… Acù… ce să-ți mai spui? Am umblat cu banii reghimentului… și de-aia am venit… să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai… Nu bei și d-ta cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase ’ncleștată, tremurând și, ca și cum ar fi băut, deșertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

– … Dacă până poimâine n’am cincisprezece mii, trebuie să mă ’mpușc… Neică! adaugă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă lași… Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniștit; se duse drept la icoane; făcù câteva cruci și mătănii; apoi se suì în pat și se trântì pe o ureche, strângându-și genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedomiriți, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghiemuit, acesta începù să horcăie tare și să geamă.

Dormià?… Visà urât?… Așà de repede s’adoarmă?… Se preface?…

Dar n’apucară să-și pună din ochi atâtea întrebări, și horcăelile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremurà tot mai tare și mai tare clănțănind din dinți.

Fratele se apropiè de pat și atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine știe ce vis. La acea ușoară atingere, un răcnet! – ca și cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghiu roșit în foc – și omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vâlvoi, cu mâinile ’ncleștate, cu gura plină de spumă roșcată. Ca o furtună se repezì, apucă masa și o trântì de dușumeà, făcând tot țăndări.

Lumânarea căzând se stinse, și odaia rămase luminată numai de candela icoanelor și de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet sguduitor și se năpustì asupra lui frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

– Săi, că mă omoară!

Tovarășul voì s’apuce pe Stavrache dela spate; acesta părăsì pe cel trântit, se ’ntoarse ’n loc și ’nhăță pe celălalt de gât: într’o clipă la pământ.

– Mă strânge de gât! vrea să mă muște!

Atunci începù o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârșită putere față de amândoi uniți, hangiul mai aveà și o repeziciune de mișcări ne’nchipuită. S’ar fi sfârșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu’i dedeà fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua dela brâu… Stavrache ocupat cu tovarășul nu luà seama că i-se întâmplă ceva la picioare; fratele i-le apucă, le ’nfășură de două ori strâns bine și închise căpatul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăș, dete să se ’ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpănì. Fratele îi trase un pumn strașnic în furca pieptului, așà că Stavrache, șovăind, nu-l mai ajunse cu mâinile și se prăbușì ca un taur, scrâșnind și răgind.

Viscolul afară, ajuns în culmea nebuniei, făceà să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într’un cot, îl răstigniră jos. Ii prinseră fiecare câte o mână, i-le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului și i-le legară strâns cu brâul tovarășului, pe când Stavrache îi scuipà și râdeà cu hohot. Acù erà legat butuc.

Tovarășul se suì în pat, luă candela dela icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsì și o aprinse. Cum îi dete lumina’n ochi, Stavrache începù să cânte popește.

– Ce-i de făcut? zise tovarășul cu groază.

– N’am noroc! răspunde fratele.

Sdrobit de luptă și de gânduri, omul se așeză încet pe pat și privì lung asupra celui țintuit jos, care cântà ’nainte, legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într’o parte când într’alta.

KIR IANÙLEA

ice că odată, acù vreo sută și nu știu câți ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul Iadului, să s’adune dinainte-i diavolii, dela mare pân’ la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada și’i lungește urechile! Și dacă s’au adunat ei toți cu toții, împăratul s’a tras de țăcălie, scrâșnind strașnic, a tușit de i-a pârâit jețul, a holbat ochii la ei și le-a sbierat așà:

«Afurisiților! care dintre voi nu e zevzec să’i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dânșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care’l întrebi de ce a ajuns aici: «femeia» și iar «femeia». Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?… Pe spusele oamenilor, firește, mare temeiu nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăș nu-mi vine să las așà lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăției noastre cere să știm tot, fără greșeală, nici îndoeală… Mai întâiu, erà să vă poruncesc a supune la casne fioroase pe toate femeile, doar de-om puteà aflà dela dânsele un crâmpeiu de adevăr; dar, pe urmă, m’am gândit că nici așà n’ajungem la mare ispravă; le cunoaștem și pe dumnealor cât de ’ndărătnice și de ’ncăpățânate sunt… Așadar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărît să trimit pe mititelul, pe Aghiuță… Ce? n’a venit Aghiuță?… Unde-i Aghiuță?»

Mititelul stà pitit tocma printre diavolii mărunței dela urmă, și pe când cuvântà Dardarot, el, trăgând cu urechea, își cântărià coada ’n mâni. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat:

– Aici sunt, Intunecimea ta!

– Apoi, dacă ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere? Vino ’ncoace, proclete! Te dai coadei, ai? Simțiși c’am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Și când s’a apropiat Aghiuță de tron, l-a ’nhățat Dardarot de urechi și scutură-l, de-i trosnià junghietura – de dragoste multă ce aveà pentru el, fiindcă erà mititelul mucalit, și când se plictisià împăratul, de treburile împărăției, pe el îl chemà să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri.

– Ascultă-mă, Aghiuță puiule… Dumneata numai decât ai să iei din comoara ’mpărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu sgârcitul pe care’l îngropară cu talerul pârliții de mahalagii, că ’ncepuse să le miroasă – zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te ’mpelițezi din cap până’n călcâie în chip de om muritor și să te duci pe pământ, în ce loc ți s’o păreà mai potrivit. Acolo – ascultă bine, astâmpără-te cu codița! – să te căsătorești și să trăești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori; să-ți lași acolo trupul, și să te ’ntorci să’mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om însurat…

Bietul Aghiuță! știà el de ce stà pitit printre plevușcă, măcar că erà un drac și jumătate: bănuise ce-l așteptà, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă aface și cu femeie, a vârît coada ’ntre picioare; încă n’o puteà uità pe baba la care intrase să slugărească trei ani… Ii dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creț: l-a tot muiat cu limba Aghiuță și l-a tras pân degete, zi și noapte fără repaos; de ce-l muià și-l trăgeà, de-aia firul se ’ncârlionțà și mai tare; și așà și iar așà, până i-a ieșit dracului părul pân căciulă; s’a lipsit și de simbrie și de tot, ș’a fugit dela stăpână.

– … Și să știi, a adăugat Dardarot, după ce a stat puțintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile și ticăloșiile pământenilor… la neștiință, la sărăcie, robie, prostie și la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ăi puteà și cum te-o tăià capul… Ințelesu-m’ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpeà câr-mâr; că Dardarot, cât îi vorbise, nu’l slăbise din ghiară.

– Ințeles, Intunecimea ta!

– Apoi, dac’ai înțeles, puiule dragă, ce mai stai?

– Dacă nu-mi dai drumul de ureche…

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând:

– Ptiu! să nu te deochi!

Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea și, fără să mai zâmbească, răcnindu-i fioros «Ai plecat?», i-a tras un picior drept unde ’ncepe să’i zică spatelui coadă. S’a dus deaberbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, și, p’acì ți-e drumul! într’un suflet, la ’mplinirea datoriei.

Pe drum s’a prefăcut în chip de om, nici matur, dar nici prea țângău; om tocmai în puterea vârstei, frumos și arătos; și, după ce s’a gândit în care loc anume să meargă pe pământ, zice:

– Știi ce?… Am să mă duc la București… cunosc orașul… (că mai umblase de multe ori p’acolo), e loc de

petrecere. Banul e scump; învârtit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă ești sărac, du-te ’ntr’o politìe bogată… din ce scapă printre degetele altora, poți culege destul; dacă ești bogat, du-te ’ntr’una săracă… din orice firimitură dă s’aducă un nevoiaș la gură, îi smulgi peste jumătate.

Gândind astfel, cum a picat în București a tras în miezul târgului, la Hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samsar și i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri și slugi, la aer curat, cu grădină și fântână ’n curte, cu pivnițe, bucătării, spălătorii, cu grajduri și șoproane, în sfârșit cu toate câte trebuiesc pentru așezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau și dereticate cu tot dichisul – niște case mari în mahalaua Negustorilor; și slugi peste slugi, și cai la grajd, și calești în șopron…

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să’l descoasă care mai de care, că să’i afle rostul – că de unde e, cine e, cu ce trăește, ce caută aici și câte altele – a chemat pe jupâneasa bătrână, – o cotoroanță zugrăvită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate, – a poftit-o să șază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s’a apucat a-i povestì păcum urmează.

– Uite, dragă kera Marghioalo… Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianùlea… Eu sunt de felul meu din părțile de spre Sfântagora. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o livede mică de măslini. Pe când împlineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc; și așà, după ce au făcut rost de ceva parale, m’au luat împreună și ne-am dus călare pe catâri până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aștептă cu pânzele ridicate, vânt, ca să pornească spre miazăzì către Iafa. N’a trecut mult; a ’nceput să sufle vântul așteptat; s’au umflat pânzele, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi mâncam, după datină, post. Cam a treia zi, am mâncat la nămiez fasole și ridichi… Ce să te pomenești?… Așà pe la toacă, au început amândoi părinții mei să se ție cu mâinile de pântece și să se vaite grozav: «mor» și iar «mor»!… Căpitanul, văzându’i cum se svârcolesc și se sgârcesc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învățat, priceput și la căutarea boalelor. Până să vie acela, bolnavii începuseră să ’nvinețească și d’abià i-au putut spune ce mâncaseră – fasole și ridichi. Călugărul a ’ntrebat încă odată:

– Ințeleg, fiilor; dar trebuie să’mi spuneți: ați mâncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

– Ridichi și fasole…

– Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Și a poruncit să’i frece pe pântece cu câlți aspri… Dar de geaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărià luna, tata întâiu și mama îndată după el, și-au dat otpustul… Eu, copil, ce să fac?… Mă țineam plângând tot după căpitan și după călugăr, și i-am auzit vorbind așà; zice căpitanul:

– Părinte, dac’o fi choleră, m’am nenorocit; patruzeci de zile nu’mi dă voie să intru ’n port, mi-se strică marfa și rămâiu sărac pe drumuri!

Dar omul învățat i-a răspuns:

– Nu e choleră cum nu sunt eu călugăriță. Asta e un fel de boală care bântuie mai cu samă în postul Paștelui la christianii răsăriteni… Greșesc oamenii, – c’așà e bietul om, supus greșelii, – mănâncă întâiu ridiche și pe urmă fasole… Vezi bine, ridichea își repede tărià ’n sus, iar fasolea își năvălește puterea spre partea dimpotrivă; una ’mpinge, alta nu se lasă; se ’ncinge luptă cu iuțeală mare în măruntaie, cârcei peste cârcei, până se face încurcătură ’n mațe, de se sparge praporul – și se prăpădește omul de *hùrdùharismos* – așà zic Grecii la năprasnica asta de boală.

– Dar nu se ia?

– Deloc; n’ai nici o grijă.

I-au înfășat frumos pe bieții părinții mei în niște cearșafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt călugăr grec i-a prohodit și, de dimineață, când s’a arătat soarele d’asupra talazurilor – «vecinica lor pomenire!» – una! două! trei! i-au aruncat în adâncime… Pe mine, văzându-mă plângând, și-a făcut pomană căpitanul de m’a luat pe procopseală – întâiu slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș… Nu’ți mai spuiu, dragă kera Marghioalo, pân câte necazuri am trecut; câte ocări, înjurături și bătăi am înghițit; de câte ori erà să pier în vultoare; de câte ori m’au amăgit împrejurările și înșelat lumea – mai ales de când am încăpuit eu singur o corabie și m’am apucat de negoț pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăș decât norocul meu! Nu’ți mai spuiu cum am scăpat odată cu vieața numa’n pielea goală, că, după ce umblasem șapte luni pe ape, tocmai când să intru în Țarigrad, mi s’a aprins corabia încărcată cu cositor și chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper și curmale nici de trei sute! Nu’ți mai spuiu câte și mai câte am pătimit, prin atâtea depărtări, pe mări și pân țări cu fiarele, și, încă mai grozave, cu oamenii!… Destul să-ți spuiu că, încet-încet, m’am chivernisit cum se cade, ajungând să am o stare destul de bună pe potriva mea… Am învățat, cât am colindat pân lume, purtările cele frumoase; știu destule limbi străine – încai despre a românească, pot zice, fără să mă laud, că o știu cu temeiu; măcar că de viță sunt arvanit și nu prea am învățat buche, dar, drept să’ți spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Imi plac cu deosebire limba și lumea de-aici, și, așà, fiindcă

m’am săturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătaie de cap și de inimă ale negoțului, am venit să m’așez aici, în Valahia, la București; să mă bucur în isihie de rodul îndelungatei mele trude…

– Doamne, kir Ianùleo, a zis kera Marghioala; pân multe ai mai trecut și dumneata!… Dar să nu-ți pară rău! Incai n’ai pătimit ca atâția alții degeaba! Frumos ești, voinic ești, bogat ești! de trăit știi să trăești!… Halal să’ți fie!

Iar kir Ianùlea a adăugat:

– Uitam ceva… Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva – da măcar tatii, de s’ar întoarce din fundul mării – câte le aflași acù dela mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce te știu; cât sunt eu de blând și cât ești de bătrână, nu’ți caut!… te cotonogesc! îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș’afară din pâine, cu ocară!… Ai priceput?

– Vai de mine! a zis bătrâna; s’ar puteà?… N’am obiceiul!… In vieața mea n’am mâncat labe de puiu!… Hei! kir Ianùleo; eu am slujit la case mari boierești… Câte am văzut ș’am auzit eu!… n’am vreme acuma să ți le povestesc!… dar, lasă…

– Ei, eu atâta’ți spuiu dumitale… te nenorocesc!… s’a ispravit!

– Să mă omori! a zis jupâneasa și n’a mai stat; s’a ridicat de pe chilim și a plecat de grabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toți ai casei; până’n două zile, mahalaua ntreagă; până’ntr’o săptămână, tot târgul… toată lumea a știut istoria lui kir Ianùlea mai bine chiar de cât el; corabia arsese de trei ori; chihlibarul prăpădit făceà douăzeci de mii de lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimeni ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianùlea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a ’nceput să meargă pe la ei și să-i poftească pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăceà, fiindcă erà om deștept și blând, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări alese și, mai vârtos, cu dare de mână: levent și galantom, pătruns de filotimie și de hristoitie – într’un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să’l ginerească. In vremea asta, el și pusese ochii pe o tânără din vecini – o chemà Acrivița, fata a mai mare a lui Hagì Cănuță, toptangiu pe vremuri. Hagìul, văduv, erà om de seamă, însă cam ififliu pe potriva greutăților casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, și încă doi feciori, – băieți buni, aminteri, da cam nepricopsiți; așà că puțină nădejde de zestre dela Acrivița. Dar zestre’i trebuià lui kir Ianùlea? Fata erà vestită de frumoasă; numai atâta cusur aveà și ea, că se uità, uneori, nu totdeauna, cruciș; dar tocmai asta îi plăceà cu deosebire. Fata’l plăceà și ea pe el… A cerut-o Hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind și kir Ianùlea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omenești, erà stăpânit de patima fuduliei; îi plăceà să trăiască domnește, numa’n petreceri scumpe, împărțind în dreapta și’n stânga daruri prețioase. Așà dar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbații ziceau: «Trebuie să fie putred de bogat, arvanitul!… Văzuși, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de Hagìu!», iar femeile: «Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuță!»

Cum a adus-o kir Ianùlea în casă cu lăutari, par’c’a întors-o pe dos. Până la sfârșitul cununiei, duminecă seara, erà blândă și supusă ca o mielușeà; dar, luni dimineață, s’a ridicat din pat ca o leoaică… A chemat toate slugile, femei și bărbați; s’a uitat odată chiorâș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

– Să știți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Și să mai știți că cu Ianuloaia n’o să vă meargă cum vă mergeà cu prostul de Ianùlea! și încă să mai știți că eu am toane: pe cine m’o supărà cu atitica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la Agie să’și ia merticul și de acolo! Scurt!… Ați înțeles?… Aid’ acuma! ieșiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făceà mai aspră și mai țanțoșă; și, de ce erà ea mai țanțoșă și mai aspră, d’aia kir Ianùlea o iubià mai tare; și de ce creșteà dragostea dumnealui, de aia’i creșteà și ifosul dumneaei. Toată ziulica oftà omul după o vorbă mai dulce, ori după un zâmbet… Ea stà tot posacă și ’ncruntată. Dacă s’apropià de ea și da s’o mângâie, ca s’o mai îmbuneze: «Dragă Acrivițo, de ce ești supărată?», ea’l împingeà cât colo:

– Ah! Ianùleo, fugi că n’ai haz de loc… nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi puneà picioru ’n prag, s’o potolească, ori o trimitea ’napoi la babacă-său, la Hagì Cănuță… Dar el, unde? Când îl împingeà, el îi cădeà ’n genunchi: «Dragă Acrivițo, iartă-mă!» și dà să’i sărute mânile; dar ea:

– Uf! Ianùleo, scoală-te! nu mai mă plictisì!

– Nu mă scol până nu mă ierți!

– Atuncea, stăi așà până poimâine, dacă poftești!

Și se sculà ea și plecà, după ce'i da cu tifla.

Kir Ianùlea, ce să facă? Se uità după ea lung, cum ieșià înțepată fără să'și întoarcă ochii, măcar că o rugà cu lacrimi să nu'l părăsească așà… oftà, se ștergeà la ochi și… o iubià și mai mult.

A mers așà cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să 'ntoarcă foaia, să'l prăjească și pe altă parte: s'a prefăcut că'l teme, că e zuliară. S'a prefăcut azi, s'a prefăcut mâine, până a 'nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, și, firește, veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acrivița stà cu urechea la ușă, s'auză tot; și nu s'a mulțumit s'auză numai; a sfredelit ușa cu un burghiu, ca să și vază. Și 'ncai, nu tăceà? Ii spuneà fără sfială ce auzise și văzuse, și ține-te: că ăla ți-a zis așà și i-ai răspuns așà; că pe aia ai strâns-o de mână și i-ai sărutat-o de trei ori, și, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc și te uitai la ea așà galeș, și ai dus-o până la ușă și iar i-ai sărutat mâna – și câte alte ponosuri și mai și.

Iar dacă el se jurà că pe nedrept îl bănuește, că el e dator să se poarte politicos cu lumea și mai ales cu cocoanele, ca orice negustor – ea începeà să'l ocărască, făcându'l nerușinat și mincinos. Nu mai puteà kir Ianùlea; îi venià să se strângă de gât ca pițigoii și mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulțumià cocoana. Nu'i erà de ajuns cum le încornorà toate câte le auzià și le vedeà pe ascunsele; ca să afle și mai multe, da bacșișuri la slugi să'l iscodească; ba a pus chiar pe un frățior al ei să nu'l slăbească de pe urme, să'i descopere toate «berbantlâcurile dumnealui». Firește că nici slugile, nici frățiorul, n'au putut aflà nimica, fiindcă omul erà un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s'a pornit atunci cu ocări pe slugi, că'i mănâncă pâinea, ca niște «păcătoase, ticăloase și necredincioase»; frățiorului i-a strigat că ori e haple, ori «pe semne altceva», și i-a poruncit să nu'i mai calce pragul, că'i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în fața lui kir Ianùlea, le-a smintit în palme și le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănueli și alte certuri… Dar nici nu putem zice așà, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, țipà ocărà și blestemà numai dumneaei, iar dumnealui ascultà, înghițià și tăceà. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate, pe placul dumneaei: că dumnealui face și drege, că umblă așà și pe dincolo; și, fiindcă Ianuloaia erà mulțumită cu astfel de slugi, apoi și ele 'și făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foițelor: casa plină de jucători, masă lângă masă – otusbir, ghiordum, ba și stos – și dulcețuri, zumaricale, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă. Pe lângă asta, erà și agiamie și 'nfumurată că nimeni nu știe jucà mai bine ca ea – și, se 'nțelege, pierdeà gros. Toate cheltuelile și pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianùlea; nu se mai ajungeà din venituri. De regulă nu ziceà nimica; dar așà, uneori, cam în glumă, se 'ntâmplà să'i scape și lui câte o vorbă, bunăoară:

– Numa' de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale!

Nu'i trebuià mai mult cocoanei…

– Da ce? nici atâta petrecere nevinovată să n'am în casa mea?… Dumneata nu trebuià să te fi 'nsurat, dacă te știai pârlit să iei pe Acrivița, fata lui Hagi Cănuță, care n'a fost învățată la casa părintească să'și mănânce de sub unghie!… Să fi luat o mahalagioaică sărmană, s'o ții încuiată pe măsline și pe mămăligă, să'ți spele rufele și să nu se 'ndure s'aprinză un muc de lumânare 'n casă! ori una, să'ți puie niște coarne, să nu le poți duce!… Nu ți-e destul că sunt cinstită, după ce că'ți rabd, ca o nenorocită, toate ticăloșiile și murdăriile dumitale?… Eu voiu să trăesc, d'aia m'am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!… Și 'n sfârșit, dacă'ți place, kir Ianùleo! de unde nu, du-t'te plimbă, și să ne vedem când mi-oiu vedeà ceafa… fără oglinzi!

Intr'o zi, stând ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, până s'aducă ciorba, a 'nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se aflà de față:

că s'a ținut cu beizadeà cutare, un copil! și Vodă, supărat foc, erà să puie să'i taie coadele și s'o trimiță surghiun la un schit, tocmai în fundul munților;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua 'namiaza mare, la Țurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc și cu alți drăngălăi; – țiganii îi trăgeau de unul singur «Măi, cazace, căzăcele!» și ea chiuià și jucà numa 'n papuci, cu palmele 'n ceafă, apilpisită, ca un maladeț zaporojean;

că 'ntr'un rând, a plecat la Căldărușani, s'o spovedească sfinția-sa părintele Ioanichie, și a stat acolo de miercuri în săptămâna Patimilor până 'n săptămâna luminată după Izvorul Tămăduirii; – se plimbà toată noaptea cu duhovnicu 'n luntre pe lună și cântà de răsunà lacul: «Frunzuliță lobodă, of! țațo, gura lumii slobodă!» iar părintele lucrà din lopeți și'i țineà isonul pe glas al optulea…

Și câte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele făceau haz; iar bietul kir Ianùlea, om cu hristoitie, făceà fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, și zice, întâiu cu destulă blândețe:

– Bine, Acrivițo, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prieten sunt cu bărbatu-său… cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temeiu, să catigorisești astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?… Imi pare rău!

– Ei! apoi vezi-bine că dumneata o s’o aperi… că vă scoateți ochii unul la altul!

Și apoi le spune tuturor că acuma prietina nu se mai duhovnicește la Căldărușani: i-a pus lui kir Ianùlea gândul… «să’mi spargă casa!» Da o s’o prinză odată și n’o s’o ierte cum a iertat-o Vodă; o să puie s’o tunză ca la cazarmă pe… și din «muscălească» și «călugărească» n’o mai scoate.

N’a mai putut suferì kir Ianùlea; s’a ridicat foarte turburat și s’a răstit odată tremurând:

– Ascultă-mă, Acrivițo! nu’ți dau voie, mă ’nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care – poți spune dumneata toate murdăriile ce’ți trec prin gândul dumitale! – este mai cum se cade ca dumneata; că dumneata ești, mă ’nțelegi, mai îndrăcită decât talpa Iadului, și oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimit la Balamuc, mă ’nțelegi!

Cocoana s’a ridicat și dumneaei și s’a năpustit asupra dumnealui, să’i arză o palmă; dumnealui s’a ferit repede ’ntr’o parte; iar dumneaei, de necaz că nu l-a putut nemerì, a luat castronul cu ciorbă de pe masă și i l-a aruncat în față – l-a opărit de sus până jos. Kir Ianùlea și-a ieșit din pepene; s’a repezit cu pumnii ’ncleștați, s’o pilduiască; dar musafirii s’au pus la mijloc și l-au oprit în piept:

– Nene Ianùleo! stai, omule! nu șade frumos!

Și pe urmă, către dânsa:

– Mai potolește-te și dumneata, coană Acrivițo, pentru Dumnezeu! nu’l mai turbà!

Ți-ai găsit!… S’a pornit cocoana pe răcnete, să ridice mahalaua ’n picioare:

– Săriiți! săriiiți, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!… Mă bați, ai? după ce’ți râzi de casa și de cinstea mea, hoțule și pehlivanule!… Dacă te-ai îmbătat și ai poftă de bătut, du-te de’ți bate țiitoarele de pân fundul mahalalelor, pe care le ’ndopi cu pumnii de lire și ’n casă te calicești până la lescaie, râtane! Da pe mine să mă bați? pe mine, mă! spurcăciune de bădăran?… pe mine, fata lui Hagì Cănuță, să ’ndrăznești tu să mă bați, păcătosule, janghinosule și râiosule?… Stăi tu, că te ’nvăț eu pe tine, cenghenè turcească!

Și până nu’i s’a stins glasul, n’a contenit… Firește că petrecerea n’a mai mers înainte… Au sărit toți musafirii, care mai de care: «Nene Ianùleo!» «Cocoană Acrivițo!»… că «la necaz spune omul multe»; că «are mâna cinci degete și nu se potrivesc unul cu altul»; și «că măruntaiele din om tot se ceartă uneori»; dar orșicum, «nu e bine să s’auză ’n lume de așà ’ntâmplări într’o casă de seamă!»… și așà mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, firește, s’a știut îndată în toată mahalaua că «biata Acrivița a lui Hagì Cănuță a ajuns de-o bate arvanitul – la masă! față cu musafirii! – după ce o ’nșeală cu care’i iese ’nainte! … și pe urmă prietenele: «Cum a fost ea crescută, mititica, și pe ce mâini a ’ncăput!… o s’o bage ’n pământ păgânul!»

Lui kir Ianùlea i-a trecut repede necazul și iar «dragă ’n sus! dragă’n jos! puiule și suflete», și orice poruncea dumneaei, dumnealui răspundeà:

– Cum poftești dumneata, *fos-mù, parighoria tù kosmù!* (vorbe frumoase, care ’nsemnează, pe elinicà: *lumina mea, mângâierea lumii!*)

In vremea asta, cocoana Acrivița se gândià:

– Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianùlea, mult n’am să mai fac purici… Ia să mă gândesc la viitorul meu…

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticalele și sculele și argintăria, și le-a pus la păstrare acasă la Hagì Cănuță; pe urmă, a ’nceput să vânză și de pân lucrurile de preț ale casei, despre care «budalaua» habar n’avusese să facă și el, ca orice negustor cuminte, o catagrafie. Totodată, s’a luat cu binișorul pe lângă el; a ’nceput să’l mângâie și să’l mâglisească. După ce l-a răsucit și l-a fermecat cum a știut ea, când erau într’o seară amândoi singurei la iatac, s’a pomenit kir Ianùlea că se repede dumneaei și’lia strâns în brațe și pupă’l!… El zice:

– Mă iubești, dragă Acrivițo?

Dar ea, uitându-se la el cruciș:

– Mai mă ’ntrebi, Ianulică, *fos-mu*?

N’a putut kir Ianùlea s’adoarmă toată noaptea de bucurie că s’a dat Acrivița lui pe brazdă… De acù ’ncolo, traiu, neneco! Despre ziua, când s’ ațipească și el, haț! îl ia dumneaei iar în brațe și zice:

– Dragă Ianulică, am să te rog ceva… dar… să nu zici ba.

– Când am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

– Uite ce e… Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele – să nu’i rămâie fete bătrâne ’n casă – c’au și ’nceput mahalagioaicele (le știi gurița) să le zică «iepele lui Cănuță» – și nu prea are cu ce să le ’nzestreze pe potriva lor; că dacă nu erà om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!… Mulți bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdată nu’i poate scoate?… Dar, după ce o ’nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi; ai să strângi pe boieri în chingi, negustorește, și o să’ți intri ’n bani… Și… așà, m’am gândit să’l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cât de micșoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de dragoste?… Numai eu am avut noroc să te găsesc pe

dumneata – și plăcut și bogat, și galantom și să mă iubești atâta!

Și pe urmă, strânge-l iar și pupă-l.

– Bine, puică, să le dăm… Cam cât?

– De! știu eu?… cam câte o mie-două de galbeni.

– Bucuros, sufletele!… adù'mi aminte mâine să mergem la Hagiul, să'i numărăm paràlele… Acù, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar și zice:

– … Și pe urmă, uite… Frățiorii mei… Nu e bine să mai stea așà de geaba… M'am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaș, să s'apuce și dânșii de vreo negustorie, că sunt gogiamite gâliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun'te, masă! scoal'te, masă!… Ce zici dumneata, nu zic bine?

– Dragă puiule, nu știi că eu zic ce zici mătăluță?… Adù'mi aminte mâine dimineață… Acuma, hai să tragem un somn.

– Mai dă'mi o guriță, Ianulică, *parighoria tu kosmu!*

I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scăldați.

A doua zi, s'a isprăvit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă și amândoi frățiorii încăpuiți; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privințele negoțului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă – unul, cu corabia, dela Galați către Smirna în spre părțile răsăritului; altul pân Brașov, spre părțile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii pe atunci.

Nu mai încăpeà 'n piele kir Ianùlea de fericire… Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele; chef și tămbălău cu zeci de musafiri și de lăutari – și tot ce dorià Acrivița trebuià să se 'mplinească: Turnul Colții să'l fi cerut pe masă, kir Ianùlea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot așà și iar așà; a tot băgat mânile kir Ianùlea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n'a mai pus nimic, pân'a dat într'o zi cu unghiile de fundul lăzii. N'avusese pân'acuma obiceiu nici vreme să numere ce aveà 'n ladă; acù i-a dat în cap să facă și asta, și nu i-a trebuit multă răbdare… Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire – să tot ajungă pentru coșniță și cheltueli mărunte pe vreo două-trei săptămâi… Dar, om cu fire neclintită, s'a gândit așà:

– Ei! ș'apoi?… ce'mi pasă?… Mâine-poimâine, se 'ntorc băieții cu marfa; ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc… Pân' atunci, helbet! avem credit destul.

Și s'a pornit după împrumuturi… Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să'i găsească bani cu ori și ce preț… Pân' acuma, el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. Mai întâiu nu s'a prea băgat de seamă, dar n'a trecut mult și a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianùlea; și mai ales că bântuià p'atunci mare chesat asupra târgului, i s'a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută și deabià găsià, și nu vreo sumă mai însemnată, doar num'așà de mezelic. Toată nădejdea lui se răzimă pe întoarcerea tinerilor, care, nu'și puteà el închipuì, de ce zăbovesc atâta, când toți negustroii plecați totodată, ba unii chiar mai târziu, se și 'ntorseseră dela tacsid, fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasă-mi-te, cumnățeii aveau cuvinte să zăbovească… Tocmai când să'și piarză kir Ianùlea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul de urîte… Băiatului d'întâiu, pe când se 'ntorceà dela Smirna, i-se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s'o asigureze… Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir: se 'ntâlnise cu niște elini, de care mișună totdeauna pân îmbulzeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești toată ziua, iar seara, merseseră 'mpreună la cafeneluța unui simbatriot, într'o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să 'nvârtească un endekamisi, și pe urmă, la iuțeală, un stosișor; și așà, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinicheà: nu mai aveà băiatul nici cu ce să vie 'napoi acasă.

Cum s'a răspândit vorba și despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianùlea, că rămâne mufluz, și s'au adunat cu toții la cafeneaua dela Hanul-cu-Tei, spre a se sfătuì ce'i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s'o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au muflujii obiceiu. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet, l'a apucat pe kir Ianùlea un fel de groază… Ce are să facă el de acuma, căzut în sărăcie, în necinste și 'n ocară?… Or să'l vâre întâiu în temniță, și, pe urmă, când i-or da drumul, să 'ntinză mâna pe la porțile ălor de i-a 'ndopat cu atâtea bunătăți și daruri!… Și încă, treacă-meargă toate!… Dar ce te faci cu fata lui Hagì Cănuță?

N'a stat mult la gânduri spre a vedeà că alta nu'i mai rămâne decât să spele de grabă putina – să se ducă încotro vedeà cu ochii, până dincolo de Mărul-Roșu. Astfel dar, în faptul zilei, s'a sculat binișor, a strâns câtă drojdie se mai găsià pe fundul lăzii, s'a dat jos la grajd, a poruncit să'i pună șaua pe un buestraș tătăresc, a 'ncălecat, spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are desearã musafiri la masă, a ieșit pe poartă la pas și… pe urmă, cu ochii tot înainte, p'acì ți-e drumul…

Când a luat-o pe sub Mitropolie la stânga, cătră câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, așà că, suind la deal, pân dreptul Cuțitului de Argint, și uitându-se ’napoi în vale, a zărit un pâlc mare de călăreți în goană venind par’că pe urma lui. In adevăr, bănueala îi erà întemeiată… Prinseseră de veste negustorii și porniseră repede după el cu ceauși dela Agie. El a vrut s’abată din drumul mare și s’o ia pe sub deal la dreapta, dar a dat de niște șanțuri; buestrașul s’a poticnit și l-a trântit cât colo… Atunci, omul s’a sculat, a părăsit calul și a apucat-o pe jos. A suit la niște uluci, le-a sărit; pe urmă, alt șanț și alte garduri, până când, rupt de oboseală, ajungând pe culme, s’a oprit în fața viișoarei unui mărginaș bondoc și ’ndesat, care tocmai se spălà pe ochi de dimineață, la soare, în prispa cramei.

Kir Ianùlea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

– Bună dimineața, neicuțule; cum te chiamă?

– Bună dimineața, jupâne… Pe mine Negoiță mă chiamă; da pe dumneata?

– Kir Ianùlea…

Și d’abià mai ținându-l balamalele, a pășit pârleazul înăuntru și zice:

– Frate Negoiță, fă-ți pomană și mă scapă! Umblă niște dușmani să puie ghiara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe aici, și eu te fac om bogat… Iar, dacă, pân’oiu plecà, nu ți-oiu dovedì că te pot procopsì, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna dușmanilor… Mă rog dumitale, frate Negoiță, nu mă lăsà ’n pierzare! mă rog și iar mă rog!

Negoiță s’a scărpinat în cap stând puțin la gânduri și a răspuns:

– Ascultă-mă, kir Ianùlea: ce sunt dușmanii dumitale?… n’or fi boieri?… că de! drept să’ți spun, cu boieri în cârcotă nu mă bag…

– De unde, boieri? sunt negustori…

– Atuncea, te scap…

Cum l-a ascuns sub o claie de haraci, peste care a mai trântit și niște coceni de porumb, iacătă și dușmanii…

– Mă, neicuță, a ’ntrebat unul, nu văzuși dumneata adineaori trecând p’aici un negustor – așà ș’așà?

– N’am văzut.

– Ți-am da un bacșiș bun, să ne spui încotro a apucat…

– Păi, dacă nu l-am văzut…

– Spune, mă! a zis un slujitor ridicând gârbaciul…

– Dumneata mă poți și omorî!… da dacă nu l-am văzut…

– Dacă n’a văzut omul, n’a văzut, zice altul… Hai degrabă ’nainte, că pierdem vreme de geaba.

Și au plecat, care călare, care pe jos, unii ’ntr’o parte, alții ’ntr’alta, alergând ca nebunii… După plecarea lor, Negoiță s’a suit într’un dud mare și s’a uitat pretutindeni roată, să se ’ncredințeze dacă s’au depărtat bine; pe urmă s’a dat jos încetinel și l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

– Te-am scăpat. Acum să te văz, Kir Ianùleo… Te ții de vorbă?

– Dragă neică Negoiță, nu știi cât îți sunt de ’ndatorat și cât vreau din tot sufletul să mă țiu de cuvânt!… Iar ca să ’nțelegi că mă pot plătì de dumneata, te rog șezi colea lângă mine să afli cine sunt eu și să asculți toate pățaniile mele.

Și i le-a povestit toate pe șart kir Ianùlea lui Negoiță – de cum a fost plecat din adâncuri după porunca împărătească și până ’n ceasul de față – toate, cu deamănuntul toate, pe care Negoiță le-a ascultat cu plăcere mare și cu multă luare aminte.

– Și acuma, neică Negoiță, ascultă bine cum te pot eu procopsì pe dumneata… De câte ori ăi auzì c’a intrat dracu ’n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să știi că eu sunt ăla. Numaidecât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m’ăi gonì dumneata… Firește că dacă i-ăi da de leac, de geaba n’are să-ți fie… Bărbatul femeiei ori părinții fetei or să te răsplătească frumos… Ce zici? … îți vine la socoteală?

– Cum nu? a răspuns zâmbind Negoiță.

Iar kir Ianùlea, după ce i-a mulțumit încă odată, a plecat p’acì ’ncolo.

Nu se ’ncheiase nici o lună după astea, și coborînd Negoiță ’n târg cu niște vișine trufandale de vânzare, a aflat dela precupeți că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s’a logodit cu Ilie Bogaierul dela Bărăție, o muncește dracu de vreo zece zile… Ce nu i-au făcut?… Leacuri, descântece, molitve… de geaba! Părinții și logodnicul plâng într’una văzând-o cum se canonește… Vorbește în toate limbile fără să le fi învățat, și sporovăește și’i turuie mereu gura și spune feldefel de taine și pâre – de unde le-o mai fi știind? – încât o lume, care aleargă s’o asculte, stă și se crucește:

ba că «sacul cu lire dela Paharnicul Iordache din Dudești, de nu i s’a mai dat de urmă, – furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței și a scăpat peste noapte din beciurile Agiei, – se află acuma pus bine, înfășurat într’un testemel ciadiriu, în fundul sertarului de jos dela scrinul de lângă soba

din iatac, la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui Aga, mai tânără ca dumnealui – se ’ntâmplă! – și că cine nu’i știe merchezul poate scotocì ’n sertar cât poftește, că nu’i dă de fundul adevărat»;

ba că «adiata lui Agop, tutungiul dela Sfinți, lăsată nepoati-și, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într’o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și canà de păr,… Tacor cu Avedic, paraclisierul dela biserica armenească»;

ba că «fratele ăla tinerelul, de d’abià’i mijește mustața, călugărașul sprâncenat, care șade la prea-cuvioșia sa părintele arhimandritul Hrisant, în curtea Mitropoliei, – chip și seamă la ’nvățătura cântărilor, – este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul dela Ploiești»…

și câte și mai câte alte bazaconii – cine le mai poate ținea minte?

Cum a auzit Negoiță toate astea, și-a desfăcut coșurile la precupeți, cu rădicata, pe ce a putut rupe și s’a dus d’a dreptul să vază și el pe fata apucată; și cum a ajuns acolo, s’a vârît pântre lumea adunată ș’a spus părinților și logodnicului că el o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieții oamenii n’au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoiță s’a apropiat de urechea pătimașei și, făcându-se că o descântă, i-a zis încet și stios:

– Am venit, kir Ianùleo, după vorba noastră…

– Am înțeles, i-a șoptit duhul; dar, drept să’ți spuiu, neică Negoiță, nu te-am crezut așa de nătărău, să te mulțumești cu o sută de galbeni… Ce o să’ți ajungă ție numai atâta? Trebuià să ceri gros! Dar fiindcă ai greșit, te iert de data asta… Acù mă duc la Craiova, să intru în soția Caimacamului. Săptămâna viitoare să te ’nființezi acolo… Nu mă face să te aștept prea mult; mai am și alte trebușoare, nu numa grija dumitale… Caimacamul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. Socotește-te bine în talia asta, că de-acolea ’ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea; să știi că după asta sunt deslegat de orice cuvânt și nu mai avem nimica de ’mpărțit împreună!

Zicând acestea, s’a depărtat duhul… Tânăra s’a tămăduit. Toată lumea se ’nchinà părinții și logodnicul nu știau ce să mai facă de bucurie, iar Negoiță, luându-și suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Și-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi și-a cumpărat un călușel, cu tot dichisul de călărie, dela pătură și șea pân’ la ipingea; a patra, dimineața, a plecat. Asta erà într’o miercuri… Ziua umblà, noaptea se odihneà așa încet-încet, haidea-haidea, marția următoare, pe la asfințit, a ajuns drumețul la straja Craiovei, și, de acolo, întrebând din om în om că unde ar puteà găzduì un negustoraș ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaților și a intrat în cârciumă, unde mai erau și alți isnafi, să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu și cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Inserase binișor. Până să’i frigă niște pastramă, stà la masă pe gânduri; stând așa, aude clopote, și întreabă pe un arnăut, care trăgeà ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face privighere mare. Dela arnăut și dela cârciumăreasă, află îndată că nu’i a doua zi nici o sărbătoare, dar că așa se fac ziua și noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru ușurarea tinerei soții a Caimacamului, care e chinuită de duhuri, și nu’i pot da de leac cu nimica: toate babele meștere, toți doftorii dela Sibiiu, pricepuți la așà boale, toate maslurile și molitvele, citite de Vlădica și arhiereii cu patruzeci de preoți – de geaba. Femeia are năvârlii grozave: într’una sare și joacă tontoroiul, că trebuie s’o lege; cât o țin legată dârdîie din toate ’ncheieturile și scrâșnește, par’că ar arde-o în foc; dacă’i dau drumul, iar începe să sară și să țopăie, și țopăie și sare până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă și fără să primească ’n gură măcar o picătură de apă… O lume se ’ngrozește; iar soțu-i se jelește ca un nenorocit; și de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s’o milostivì Maica-Domnului cu vreo minune.

Negoiță a dat țoiul repede pe gât, a ’mbucat o fărâmă de pastramă, ca orice slugă, de teamă să nu-l aștepte prea mult stăpânul; a dat un icusar arnăutului și l-a rugat să’l ducă de grabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbeà lumea, că bolnavei i-erà totdeauna mai rău când înnoptà… O sumă de cocoane și slujitoare o țineau legată ’n cearceafuri ude pe biata tânără, care se sbuciumà din creștet până ’n tălpi; preoții ’n odăjdii mari o slujeau ș’o afumau cu cădelnițele, iar soțul plângeà, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăut vine și zice ’n gura mare:

– Măria-Ta, nu te supărà!… este aici un om prost, care vine tocmai dela București într’adins; zice că el știe să descânte la boale ca a Măriei-Sale și-și pune capul chezășie că o tămăduie îndată.

S’a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă, și a strigat:

– Să vie!

Cum s’a arătat Negoiță în prag, până să-l întrebe cineva ce și cum, tânăra s’a potolit din dârdâială, a poruncit, par’că erà sănătoasă la baie, să’i scoată cearceafurile; s’a uitat drept la el, a început să râză veselă, ca la vederea unui vechiu prietin de mult așteptat, și i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

– Bine ai venit, dragă Negoiță! ce mai faci? Sănătoșel? vino ’ncoace mai aproape, că am să-ți spun ceva, să nu ne auză niminea!

Cine să-și creazà ochilor și urechilor?… Negoiță a dat pe toți într’o parte, s’a apropiat prietenește de pătimașă și i-a șoptit:

– Drăguță, să mă ierți că te lăsai să cam aștepți dar nu știi ce greu drum și ce gloabă de cal am avut.

– Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici… De-acuma, te-am pricopsit; nu’ți mai sunt dator cu nimica. Să știi prin urmare, neică Negoiță, că asta ți-este a din urmă… Să nu care cumva să te mai văz că te ții de coada mea, că nu numai nu căpeți nimica, dar încă mă și supăr, și dacă m’oiu supără, de! poate să’ți pară foarte rău… Atâta’ți spun…

A pierit duhul… și firește și-a venit pătimașa ’n fire, bună sdravănă ca mai nainte, par’că și mai veselă… Acuma cu câte daruri și cinste l-a ’ncărcat Caimacamul pe Negoiță, ce să vi-le mai înșir eu? – că vi-le puteți singuri închipui… I-a dăruit cu hrisov o moșie, s’o stăpânească de veci, și pe d’asupra l-a și boierit.

Trăià acuma Negoiță în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni și mai bine. Dar într’o zi, tocmai când își făceà după prânz tabietul boieresc, cu cafeà și ciubuc în pridvorul lui dela țară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine din spre miazăzì, un vârtej de praf, care se tot apropie… Ce să fie?… Sunt niște slujitori dela Curte: vin în goană cu ’naltă poruncă să’l aducă nepristan la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoiță că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?… Ajungând la curte, a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în brațe, l-a sărutat pe frunte, și i-a zis:

– Prea iubite frate Negoiță, dacă ții la mine câtuș de puțin, să pornești fără clipă de zăbavă spre București: butca e gata; pe drum așteaptă cai de olac din poște ’n poște… Fata Măriei Sale lui Vodă, Domnița, e apucată cum a fost și nevastă-mea, poate și mai rău, după stafeta ce primìi… Numai dumneata o poți scăpà… Aleargă!

– M’am fript! s’a gândit Negoiță; dar de zis, n’a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strâns în brațe, l-a suit în butcă, și, mânați, bre! Surugiii au dat bice și călcâie, pe urmă țipete și chiote… Până a două zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiță techer-mecher drept la scara palatului domnesc din București.

Vodă și Doamna, frângându’și mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, și Vodă i-a strigat în grecește, cum vorbià p’atunci boierimea:

– Ah! Dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoiță – de unde să știe grecește? – a răspuns într’o doară:

– Cine nu’l caută, îl găsește, Măria Ta, dar cine’l caută! Să vedem!… să’l căutăm!… Dacă s’o puteà, și mie mi-ar păreà bine. Să vedem…

– Haide!

Și zicând asta, Vodă l-a ’mpins pe Negoiță până ’n sagnasiul din fundul sălii… Acolo stà Domnița grecește pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpușă cu gâtul de sârmă; într’una se chinuià așà de cinci zile cu dinții ’ncleștați și fără să ’nchidă ochii o clipă.

Cum s’a arătat Negoiță, Domnița a stat din cap și a ’nceput să țipe, apucată de toate năbădăile:

– Afară! dați’l afară, să nu’l văz în ochii mei pe râtanul de Negoiță! afară!… să vie băbaca!

Negoiță n’a așteptat mai multe și, în loc să se supere că’l gonește cu ocară, a ridicat așà din umeri, par’c’ar fi zis «De! dacă nu poftești!»… S’a ’ntors în loc și a voit să plece. Dar Doamna l-a apucat de mână; iar Vodă s’a apropiat de fiică-sa:

– Aicea sunt! uite băbaca matale!

– Nu tu! țipà fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac’ al meu!

– Eu sunt băbac ’al tău! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrân.

Dar copila, țipând și mai grozav:

– Nu! nu ești tu! tu ești urît! tu du-te cu Negoiță! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac’ al meu adevărat!

La așà vorbe nebunești, Doamna a leșinat… Dacă nu erà Negoiță s’o apuce ’n brațe, cădeà lată. Au sărit cocoanele Curții și au luat-o s’o frece cu oțet de trandafir și să’i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul Vodă a ’nceput să se bată cu pumnii ’n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare țipà:

– Să’mi aduceți pe băbac’ al meu! pe căpitan Manoli! p’ala’l vreau eu!

In sfârșit, Negoiță zice lui Vodă la o parte:

– Măria Ta, la așà pătimași trebuie să le facem cheful deocamdată, că dacă ne ’mpotrivim, îi ațâțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli… Mai rar așà palicar! înalt, spătos și mustăcios – o mândrețe de arnăut! și muiat numa ’n fireturi de sus până jos – să fie de fală pentru orice Curte Domnească!

Cu mustățile lui frumoase, înnecate de lacrimi, s’a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica Doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s’a descruntat deodată, a zâmbit dulce și, ca orice copil supus când roagă frumos pe tată-său să’i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândețe:

– Băbacă! te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic… că e botos, e lacom și nemulțumitor! să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsì!

Căpitan Manoli iubià, firește, pe Domnița din tot sufletul; dar așà hatâr mare nu-i puteà face fără voia stăpânilor. Iar Negoiță s’a gândit: «Așà ți-e vorba?… Bine!» pe urmă s’a ’ntors la Vodă și zice:

– Măria-Ta, ia să se dea toți într’o parte, să văz și eu mai aproape pe pătimașa.

I-au făcut toți loc, iar Negoiță s’a dus drept la Domnița care se sbuciumà și răcneà cât puteà:

– Afară Negoiță! Ieși afară, mojicule!

Dar el nu s’a sinchisit de pandoliile ei și i-a vorbit încet:

– Drăguță, eu aș zice să pleci mai bine de bunăvoie…

Aș! fata răcnià mai rău:

– Afară Negoiță!

– Și zi, așà, ai?… Nu vrei?

Ș’a dat s’o apuce de mână. Atunci Domnița l-a scuipat în față și i-a ars o palmă de i-au scăpărat ochii lui Negoiță.

El s’a șters cu mâneca pe obraz și ’ntorcându-se ’n loc spre Vodă, zice:

– Măria-Ta, patima asta vine aicea cu o ’mprejurare cum pân’ acuma n’am mai întâlnit… Că n’ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica… îmi trebuie un ajutor… Am aicea la București, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meșteră care știe să tragă de gâlci și de năjit; e văduva unuia care și-a prăpădit averea ’n risipă și ’n desfrânări; a rămas mufluz, și-a luat lumea ’n cap și a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame… O chiamă Acrivița Ianuloaia, fata lui Hagì Cănuță…

La vorbele astea, Domnița a ’ncetat deodată cu țipetele ș’a ’nceput să tremure, clănțănind ca ’n toiul frigurilor.

– Așà dar, rog pe Măria-Ta să poruncească a pune iute caii, s’aduc numai decât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar Domnița l-a apucat strâns de pulpană, țipând apelpisită:

– Stăi, Negoiță!

Și… ce să mai lungim acuma povestea? – că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face – i-a trecut copilei, par’că numai visase cineva c’ar fi fost bolnăvioară; s’a gătit frumos, ș’a plecat veselă cu Doamna la plimbare, în butcă deschisă… Patru telegari cu falaitar, doisprezece arnăuți călări înainte și tot atâția în urmă, fluturându-le fustanelele; iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf, și cu stânga răsucindu’și mustățile… Și erà mare bucurie pe sufletul lui Vodă, când se uità dela fereastră cum sburà butca departe…

Negoiță a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-și aminte că mai are și alte daraveri în București, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei… Casele cele frumoase, le vânduseră creditorii… Sărmana! părăsită de bărbat, trăià acuma la tată-său, la Hagìul… Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de așà frumusețe, mai ales cum se purtà ea acuma, cernită de sus până jos, ca orice văduvă jalnică… După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

– Uite, cocoană; eu mă știu dator lui kir Ianùlea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, și ți-am adus datoria… Poftim!

Cocoana a ’nceput să plângă și să-l întrebe dacă știe el ceva despre ce s’o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate – se frige, o să moară de dorul lui. Negoiță i-a răspuns că nu știe nimica; iar, ca mulțumire că bărbatu’l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpânì ea de veci viișoara lui dela Cuțitul-de-Argint, și i-a și dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântue el odată de slujba doftoritului, s’a gândit câtva și i-a mai spus:

– Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea și pomenirea lui, vreau să te ’nvăț ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă… Ascultă, rogu-te, cu luare aminte… «De câte ori ăi auzi c’a intrat dracu ’n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orice loc, or de ce neam ar fi,… numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ăi gonì dumneata… Să’i zici pătimașei numai atâta, par’c’ai fi întâlnind pe omul dumitale: «Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică?… și eu te căutam ca o nebună… *fos-mu! parighoria tu kosmu!*»

– De unde știi dumneata vorbele astea? a ’ntrebat cocoana privindu’l cruciș.

– Le-am învățat, de mult, dela un prietin… a răspuns Negoiță, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat:

– … Numai atâta să’i spui… Pe urmă, s’o apuci în brațe, tot cu gândul la kir Ianùlea; să te uiți la ea așà frumos, cum te uiți acuma la mine, s’o săruți cu foc și să n’o slăbești din dragoste până nu’i trece de tot… Firește că, după potriva ipochimenilor, n’are să’ți fie osteneala de geaba… Ai înțeles?

– Am înțeles.

– Acuma, rămâi sănătoasă, cocoană! S’auzim de bine!

S’a ’nâpoiat după acestea Negoiță la curte, unde a stat încă vreo patru cinci zile, numa ’n bunătăți și ’n

cinste mare. Când ședeà el sus la masă cu Măriile Lor, cu protipendada și cu evgheniștii ăi mai simandicoși, cântau jos sub ferestre meterhanèle și jucau soitarii pentru petrecerea isnafilor ș'a prostimii. A opta zi, s'a hotărît Negoiță să se pornească la urma lui înspre părțile Jiiului… L-au căftànit și i-au dăruit Vodă și Doamna câte trei pungi de ibrișim cu câte o mie de galbeni; iar Domnița, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, și cu sevas mare l-au petrecut toți până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s'a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoiță pân' acasă. Toată vremea, pe drum, l-a îngrijit căpitanul ca un frate ziua și noaptea, cântându'i din gură și cu tambura manèle turcești și cântece de palicari de pân munții lui depărtați – și cântà strașnic; aveà și glas și pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoiță tovărășia lui Manoli și, ajungând acasă la moșie, s'a crezut dator să poftească și el în gazdă pe căpitanul, care erà tot atât de plăcut și de bun, pe cât de voinic și de viteaz… Seara au cinat împreună, cu vin vechiu de Drăgășani, cu cafele și ciubuce, până târziu; iar, după cină, la care, osteniți cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât erà de mare palicar, înnecându-l deodată așà un parapon, s'a lăsat să'l podidească plânsul ca pe o femeie, și căzând în genunche, i-a zis gazdei:

– Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu*), n'am să'ți dăruesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu cât îți sunt de recunoscător!… că, dacă se prăpădeà fetica, eu – uite, vezi hangerul ăsta? … până 'n prăsele mi-l băgam în piept!… că fără copila asta, ce s'ar mai fi făcut Manoli sărmanul, sărmanul Manoli?

Ș'a 'nceput să sărute mâinile lui Negoiță și l-a rugat să'i primească 'n dar o pereche de mătănii dela Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsà aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jeleà de durere Mitropolitul, că una dintre nepoțelele I. P. S. Sale începuse să aibă pandolii… Dar s'a 'ndurat Pronia și nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul Iubitorului-deoameni… Cum a intrat coana Acrivița pân gangul clopotniței, par'că i-a luat tinerei boala cu mâna… Și a zis bodaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită și mulțumită destul dela Mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se adunà soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se 'ntorsese și el la urma lui cu coada 'ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decât vi le-am putut eu povestì dumneavoastră. Impăratul a făcut un haz nespus și a zis râzând:

– M'am pătruns acuma cum merge pricina… Halal să'ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n'am ce zice… Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

– Intunecimea Ta, spre răsplată, două hatâruri am să 'ndrăznesc a cere.

– Spune, puiule dragă.

– Intâiu, pe Acrivița și pe Negoiță să nu'i văz vrodată p'aici!… Ducă-se la Raiu, să se 'mpace Sf. Petre cu ei cum o ștì.

– Bine… Și al doilea?

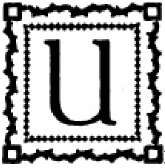
– Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puțintel acasă, că m'am dăulat de atâtea trebușoare pe pământ.

– Bine, ș'asta!… ai dreptul să dormi trei sute de ani de aici 'ncolo fără să te mai supere nimeni cu nimic!

Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obiceiu și l-a trimis să se culce.

Și așà, au mers cocoana Acrivița și Negoiță, fiecare la ceasul său, în Raiu; iar Aghiuță s'a pus să'i tragă la soamne… și dormì! și dormì! ș'o fi dormind ș'acuma, dacă nu cumva s'o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

n sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală, de-acolea, până'n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate… Buiestrașu'i bun… dacă'i dau grăunțe la han și'l odihnesc trei sferturi de ceas… merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până'n Popeștii unul și jumătate, fac două și jumătate… Acù sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la Pocovnicu Iordache… Am cam întârziat… trebuià să plec mai de vreme… dar în sfârșit!… de așteptat, mă așteaptă…

Așà socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, așà'i rămăsese numele; acuma erà hanul Mânjoloaii – omul murise de vreo cinci ani… Sdravănă femeie! ce-a făcut, ce-a dres, unde erà cât p'acì să le vânză hanul când trăià bărbatu-său, acuma s'a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuesc că o fi găsit vreo comoară… alții, că umblă cu fermece. Odată au vrut s'o calce tâlharii… S'au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! erà mort… Frate-său a dat să vorbească, dar n'a putut – amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să'l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mînjoloaia începe să strige pe fereastră: hoții! și'n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: «Cine'i?» Hoții cei doi, fugi care 'ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acù, ce te faci la cercetare? Toată lumea știà că mutul vorbește; cui puteà să'i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – de geaba. De atunci li s'a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul…

Până să'mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de càre poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se 'ncălzesc pe lângă focuri… de aceea se vedeà atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refeneà oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlîie într'un colț, oltenește. Mi-e foame și frig – m'a răzbit umezeala.

– Unde'i cocoana? întreb pe băiatul dela tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu, și trec printr'o săliță, din cârciumă în bucătărie…

Foarte curat în bucătărie… și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cisme și de opinci jilave – abur de pâine caldă. Mânjoloaia priveghià cuptorul…

– Bine v'am găsit, cocoană Marghioalo!

– Bine ați venit, cocoane Fănică.

– Mai s'o fi găsind ceva de mâncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masă'n odaie, și pe urmă s'apropie de cotlon la vatră, și zice:

– Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala erà frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – ș'o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăià răposatul taică-meu, că pe acolo n'erà drumul la târg – niciodată nu mi-se păruse mai plăcută… Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M'am apropiat pe la stânga ei, cum erà aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de brațul ei drept, tare ca piatra, m'a 'mpins dracul s'o ciupesc.

– N'ai de lucru? zice femeia și s'a uitat la mine chiorâș…

Dar eu, ca s'o dreg, zic:

– Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Ia nu mă 'ncântà; mai bine spune ce să-ți dau.

– Să'mi dai… să'mi dai… Dă'mi ce ai dumneata…

– Zău…

Și eu, oftând:

– Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Da dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?… de unde știi?

– Dumneata gândești că, dacă te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimeni ce faci… Nu te duci la Pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?… Aide, nu te mai uità așà la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în vieața mea, dar ca odaia aceea… Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe… și cald ca sub o aripă de cloșcă… și un miros de mere și de gutui…

Am vrut să m’așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m’am întors să văz încotro e răsăritul, să mă ’nchin. M’am uitat cu băgare de seamă de jur-împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți?

Zic:

– Icoanele… Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d’abià prăsesc cari și păduchi de lemn…

Femeie curată!… M’am așezat la masă, făcându-mi cruce după datină, când de odată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cismii, pe un cotoiu bătrân, care erà sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește ’năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana ’ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe ’ntuneric… Eu, obraznic, o iau bine ’n brațe și ’ncep s’o pup… Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsà; îi ardeà obrajii, gura ’i erà rece și i-se sbârlise pe lângă urechi puful piersicii… In stârșit, iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pe semne om fi căutat mult chibriturilè, că țilindru lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar…

Bună mâncare! pâine caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafeà turcească! și râs și vorbă… halal să’i fie cocoanii Marghioalii! După cafeà, zice cotoroanții:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă…

Grozavă tămâioasă!… Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi; m’am dat așà ’ntr’o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care ’mi stà pe scaun în față și-mi făceà țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!… Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să’mi mai facă o cafeà; da… nu așà dulce…

Și râzi!… Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici… nu știți ce-i afară…

– Ce e?

– S’a pornit un vânt de sus… vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m’am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. In loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate! Vezi ce e când te ’ncurci la vorbă!

– Să’mi scoață calul!

– Cine?… Argații s’au culcat.

– Mă duc eu la grajd…

– Ți-a pus ulcica la Pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușă.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. In adevăr, erà o vreme vajnică… Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cuminți unii ’ntr’alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urlà vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.

– Nu se poate…

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m’am suit în odaie să’mi iau noapte bună dela gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședeà pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtià ș’o răsucià.

– Cât am de plată? am întrebat.

– Imi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula ș’am pus-o ’n cap, așà cam la o parte.

Zic, privind pe femeie drept în lumini, care ’i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M’am aruncat pe șeà; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedeà ușa odăii deschisă, și, în deschizătură, umbra albă a femeiei, adumbrindu’și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să’mi apuc drumul, mi s’a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce: atunci am auzit bine ușa bufnind și un vaet de cotoiu. Gazda mea știà că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoiu cu ușa, de sigur. Afurisit cotoiu! se tot vârâ pintre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creșteà scuturându-mă de pe șeà. In înalt, nori după nori sburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe de-asupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundeà; simțeam că ’mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă ’nnece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m’am gândit eu, dându’mi căciula mai pe ceafă și ridicându’mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețià; mă ardeà sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghiu m’a fulgerat pân tot coșul pieptului, de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula par’că mă strângeà de cap ca o menghine; am scos-o și am pus-o pe oblânc… Mi-erà rău… N’am făcut bine să plec! La Pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m’or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n’am fost prost să plec… Am îndemnat calul, care se ’mpletecià par’că băuse și el…

Dar vântul s’a mai potolit; s’a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunt și ’nțepos… Imi pun iar căciula… Deodată sângele începe iar să’mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de ’nnecul vântului. Il strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedeà în față o piedică neașteptată. Mă uit… In adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mongândeață mică sărind și țopăind… Un dobitoc!… Ce să fie?… Fiară?… E prea mică… Pun mâna pe revolver: atunci auz tare un glas de căpriță… Indemn calul cât pot; el se ’ntoarce ’n loc și pornește ’napoi. Câțiva pași… și iar stă sforăind… Iar căprița… Il opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându’l din zăbală. Pornește… Câțiva pași… Iar căprița… Norii s’au subțiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; acì merge, acì se ’ntoarce; aruncă din copite; pe urmă se ridică ’n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să ’mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și’l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine ’n jos: «Ța-ța!» și chem căprița cu mâna par’că aș vrea să’i dau tărâțe. Căprița se apropie sburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genuchi, dar îl țiu bine. Căprița s’a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blând să’l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. In vremea asta, calul se cutremură și dârdâie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat… Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergeà ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot oprì, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă duceà. In goana asta, când la fiece clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca ’n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care ’l părăsisem prostește… De ce?… Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftià… Iedul se mișcà în desagă să se așeze mai bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uità și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi… Ce prost am fost!… Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade sdrobit în genuchi. Deodată, printr’o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m’a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-erà în față… Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să’mi fie în spate! Și mi-am întors repede capul, s’o văz pe cea adevărată… Am greșit drumul! merg la vale… Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Imi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci, simț o svîcneală puternică lângă piciorul drept… Un țipăt!… Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându’și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește într’o parte și mă trântește ’n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere ’n întuneric. Pe când mă ridic sdruncinat, auz foșneală pîntre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiu! Ța-ța! Ptfiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care’i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț… Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.

– Da nu vii încoace?

– Ba, iacă viu.

Și dintre coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?… am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

– Da unde vreai dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei! la Pocovnicu Iordache.

– Ei, da.

– Apoi, n'ai rătăcit drumul… da mai ai de furcă până'n Popești… Aicea ești d'abià în Hăculești.

– In Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mânjoală…

– Uite'l colea; suntem la spatele grajdului.

– Hai de'mi arată drumul, să nu 'mi rup gâtul tocmai acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri…

In câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdeà… A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oiu fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m'a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să'mi deschiză… Când să intru, mă 'mpiedic pe prag de ceva moale – iedul… tot ala! erà iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spuiu? Știà femeia că mă 'ntorc?… ori se sculase de dimineață?… Patul erà nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m'a scăpat cu vieață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m'a luat cu toată puterea în brațe.

Par'că văz încă odaia ceea…

Ce pat!… ce perdeluțe!… ce pereți!… ce tavan!… toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe… și cald ca sub o aripă de cloșcă… și un miros de mere și de gutui…

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venià socru-meu, Pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboiu de acolo. De trei ori am fugit dela el înainte de logodnă și m'am întors la han, până când bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m'au prins și m'au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m'am logodit și m'am însurat.

Tocma 'ntr'un târziu, într'o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul dela țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm dela un isprăvnicel, care sosià cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsese până 'n pământ hanul lui Mânjoală, îngropând pe biata cocoana Marghioala, acù hârbuită, sub un morman uriaș de jăratic.

– A băgat-o în sfârșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m'a pus să'i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea într'una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece și că iedul și cotoiul erau tot una…

– Ei aș! am zis eu.

– Erà dracul, ascultă-mă pe mine.

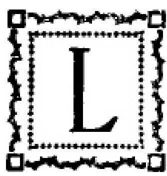
– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așà, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune…

– Intâiu te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce…

– Da dumneata de unde știi?

– Asta nu'i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

O FĂCLIE DE PAȘTE

eiba Zibal, hangiul dela Podeni, stă pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând dilijența, care trebuià să fi sosit de mult: e o întârziare de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar așà cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate…

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câte odată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într'o ulicioară tristă din Ieși – toate le încercase după accidentul care'l făcuse să'și piarză locul de băiat într'o mare dugheană de vinaturi. Doi hamali coborîseră în beciu un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivì între dânșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpeiu de lemn ce'l găsì la 'ndemână și lovì în frunte pe tovarășul său, care căzù amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un țipet de alarmă, dar mizerabilul se repezì să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupră-i… Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui erà ocupat.

Atunci începù lupta grea pentru vieață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura… Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, murì, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Acì se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinaturi bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul – frigurile de baltă.

… Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!… Ocări… batjocuri… suduituri… acuzări de otrăvire prin vitriol… Dar amenințările!

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor, decât chiar lovitura. Ceeace muncește acù pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o amenințare.

– A! *goi* ticălos! gândește el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe – pe unde o fi! – un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într'o dimineață de toamnă la han, obosit de drum; ieșià din spital – ziceà – și căută de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s'a arătat a fi un om prea brutal și prea ursuz… suduià mereu și mormăià singur prin ogradă. Erà o slugă rea, leneș și obraznic… și furà.

Intr'o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care'l ocărîse cu drept cuvânt, s'o lovească în pântece… altdată a asmuțit un câine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voià să se ducă; el pretindeà cu violență că s'a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătășei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârît repede mâna în sân strigând: «Iudă!» și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire, sosià atunci o harabà încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească, zicând:

– Ce, te-ai spăriet, coane Leiba?… Iacă mă duc.

Și apropiindu-se crunt, peste tarabă, de Leiba, care se dete cât putù înapoi, îi șoptì:

– Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne… Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!

Atunci intrară mușteriii în dugheană.

– Să ne vedem sănătoși la Inviere, coane Leiba! adăugă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul «modest» adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum erà hanul izolat departe de sat și chiar de șoseà. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, intr'un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic și doi călărași: erà bănuit pentru

o pricină.

Ce bine erà să'l mai fi răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!… Dar Gheorghe erà acù cine știe unde…

Deşì asta se petrecuse de mult, totuș, în mintea omului prins de friguri, se repetà bine impresia figurii lui Gheorghe, a mișcării lui vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum se deșteptà așà de limpede acea amintire?

Erà sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălți, se auzeau clopotele bisericii… Și se aude așà de ciudat când ai friguri: acì foarte tare, acì aproape de loc… Noaptea care venià erà noaptea Paștelui: scadența făgăduelii lui Gheorghe…

– Dar poate că l-au prins până acuma!

… Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pân' la câștiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în Ieși… In târg, Leiba o să fie sănătos, o să șază aproape de comisie… O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent… Cine plătește bine, este bine păzit.

Intr'un târg așà mare, noaptea e sgomot și lumină, nu întuneric și tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieși, – acolo în colț, ce loc bun pentru o dugheană! – un han unde toată noaptea cântă fetele la *Café Chantant*. Ce vieață sgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar cu fetele și cu alți *poreți*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul de fier, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, *gheșeftul* scade mereu?…

– Leibă! strigă Sura din năuntru, sosește dilijența, s'aud zurgălăii.

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. In partea despre miazăzì, mai cufundată, se adună, din șipotele ce izvoresc de sub dealuri, niște băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca niște perii stufișuri dese de rogoz. Intre partea băltoasă și partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetățuie; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoiu de pe scaun, întinzându'și membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit: nici pomeneală de dilijență.

– Nu vine; ți s'o părut… răspunde el balabustei, și se lasă iarăș jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și'și așează pe dânsele capul, care'i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, și gândul începù să depene pe fusul conștiinței bolnave mai rar și tot mai rar, înmuind treptat formele și colorile închipuirilor…

Gheorghe… Noaptea Paștelui… Tâlhar… Ieșii… O crâșmă în miezul târgului… O dugheană veselă, care merge bine… Sănătatea…

Și ațipì…

… Sura lipsește cu copilul de mult d'acasă.

Leiba iese în ușa dughenii să se uite în calea ei.

Pe ulița mare e o circulație vie, o neîntreruptă fâșiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați. Mulțimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă și fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate ușile dughenelor se înghesuesc privitorii curioși.

– Aha! gândește Leiba, o pus iar mâna pe un talhar!

Cortejul se apropie. Sura se deslipește din mulțime și urcă lângă Leiba pe treptele crâșmii.

– Ce e, Sură? întreabă el.

– E un nebun scăpat dela Golia.

– Să închidem dugheana, să nu dee peste noi…

– E legat acuma bine; dar adineaori scăpase. S'a bătut cu toți soldații… Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz.

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos, privește Sura cu copilul în brațe.

Este în adevăr un nebun furios, pe care 'l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii-i sunt strâns legați

unul peste altul cu o cureà tare. E un om cu o cheresteà uriașe: un cap ca de taur, părul negru des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge, și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toată lumea s'a oprit… De ce?

Jandarmii desleagă mâinile nebunului. Mulțimea se dă într'o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și'și oprește privirile, care ard, spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede țintă pe cele trei trepte, și într'o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stînga pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi…

Un sgomot s'auzì, o trosnitură care cu nimic nu se poate comparà, la întâlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înodată, ca un om ce cade dintr'o nemăsurată înălțime, dete să țipe:

– O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!

Dar glasul mut nu se supuse voinții.

– Scoală, jidane! strigă cineva trosnind tare cu o nuià pe masă.

– Proastă glumă! zise Sura din pragul crâșmii; să sparii așà omul din somn, țărănoiu mojic!

Leiba sărì drept în picioare.

– Te-ai spăriet, jidane? întrebă râzând glumețul. Dormi la nămiez, ai?… Scoală, că-ți vin mușterii… sosește harabaoà poștii.

Și, după prostul său obiceiu, care irità rău pe jidan, voì să apuce pe Zibal în brațe să-l gâdile.

– Lasă-mă 'n pace! strigă hangiul smucindu-se și îmbrâncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă 'n pace!

Diligența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători, cari se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeaș masă.

Din convorbirea călătorilor se lămureà bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorît țineà și schimbul cailor. Tâlharii îl furaseră, și până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cercetà în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s'ar fi găsit casa prădată, s'ar fi crezut că a fost o cruntă răsbunare, sau fapta nebuniei religioase. In anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așà absurdă sălbăticie.

Leiba tremurà scuturat de un puternic acces de friguri și ascultà aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuià neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenți, unul în filozofie, altul în medicină: mergeau să petreacă sărbătorile în orășelul lor natal. Intre ei se încinse o înaltă desbatere academică despre crimă și cauzele ei, și dacă trebuie să fim drepți, medicinistul erà mai bine preparat decât filozoful.

Atavismul… Alcoolismul cu urmările-i patologice… Vițiul de concepție… Deformarea… Paludismul… Apoi nevroza! – Atâtea și atâtea cuceriri ale științei moderne… Dar cazul de reversie!

Darwin… Haeckel… Lombroso…

La cazul de reversie, conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.

– Este evident, adaugă medicinistul. Deaceea, criminalul propriu zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare desvoltat; chipul lui e de o caracteristică asprime și bestialitate, bătătoare la ochii deprinși: e un rudiment de om; e, cum am zice, fiara, care deabià de curând a reușit să steà numai pe labele dinapoi și să'și ridice capul în sus, spre cer, către lumină!

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoție, după o bună ospătare cu un vin așà de bine născut și așà de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine.

Entuziastul tânăr, între Darwin și Lombroso, găsise vreme să miroasă și puțin Schopenhauer – «spre cer către lumină!»

Zibal erà departe de a fi priceput «luminoasa» teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așà de înalte vorbe, așà de nobile subtilități de gândire.

Ceeace pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferențiarul, erà ilustrația izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoșteà în carne și în oase: erà portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineaori păstrà numai trăsurile fundamentale, i-se redeșteptà acum în spirit

cu o perfectă palpabilitate până în cele mai neînsemnate amănunte.

Dilijența erà departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după coasta dela apus, și seara începeà să 'mpăenjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorît, se puse să rumege în minte tot ce auzise.

… In tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn, de mâna fiarei cu chipul omenesc și jertfiți unul câte unul… Țipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care'i despică pântecele… Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gâlgâitură de sânge, o horcăeală surdă… Și cea din urmă jertfă, care, năucită într'un colț, asistă la toate astea așteptându'și rândul… Procesul mai grozav decât execuția, jidanul fără apărare în mâna *goilor*… țestele prea slabe pentru mâinile năprasnice ale nebunului de-adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau mașinal gândul tremurând repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete: el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

Fără îndoeală – gândește Sura – Leiba nu e bine de loc, e tare bolnav; Leiba are «idei la cap»… Căci ce înțeles poate aveà tot ce face el de câteva zile și mai ales ce a făcut astăzi?

Crâșma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvià *șabăsul*. De trei ori au bătut mușterii în ușa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătaie, el a tresărit și a oprit-o șoptindu-i încet și cu ochii sperioși:

– Nu te mișcà… Nu voiu să intre *goi* aici.

El a trecut apoi sub gang și s'a pus s'ascută pe treapta de piatră a pragului, securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ține pe picioare, și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijitor decât toate, el, Leiba, la 'ntrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată, ea s'a împotrivit; dar așà de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s'a culcat și acuma doarme alături de Strul.

Femeia aveà dreptate… Leiba e în adevăr bolnav.

*

E noapte deplină. Zibal șade de mult pe pragul ce dă în gang și ascultă…

Ce?

Sgomote nehotărîte vin din depărtare… Par'că sunt tropote de cai, bubuituri de maiu înfundate, convorbiri misterioase și agitate. O încordare înaltă a atenției ascute simțirea auzului în singurătatea nopții: când ochiul e desarmat și neputincios, auzul pare că luptă să și vază.

Dar nu e o părere… Pe drumul care abate din șoseà încoace se aud venind pași de cai. Zibal se scoală și vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d'a-curmezișul, ale cărei căpătâie stau în câteo bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scârțâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci și rămâne în colțuni. Așà, fără vreun sgomot aprețiabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreții trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânșii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n'apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

– S'a sculat de vreme…

– Dar dacă o fi plecat?

– I-o venì rândul altdată… Da' eu aș fi vrut…

Nu se mai poate înțelege nimica; oamenii aceia s'au prea depărtat.

De cine erà vorba?… Cine să se fi culcat sau să fi plecat?… Cui o să'i vie rândul altdată?… Cine e acela care ar fi vrut altceva?… Și ce altceva vrea acela?… Și ce căutau pe drumul de lături – un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?…

O osteneală sdrobitoare se lăsà pe cerbicea lui Zibal…

«Să fie Gheorghe?»

Leiba simțì că i-se sting puterile și se așeză la loc pe prag. Intre frânturile de gânduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putù prinde un gând întreg, o hotărîre… Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit și aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e așà de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia mașinii apar de jur-împrejur niște bentițe verticale foarte subțiri de-o lumină aproape cu totul moartă… Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii… A! e cu mult mai mică deosebirea între soare și cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta și întunericul orb!

Ceasornicul țăcănià în perete. Sgomotul acesta monoton supărà pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe

limba ce se legănà și'i stinse mișcarea.

Gura lui erà uscată. Ii erà sete. Spălă un păhăruț în cada cu trei picioare de lângă tarabă și voì să'și toarne rachiu bun dintr'un șip; dar gâtul șipului începù să clănțănească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și biruì slăbiciunea, nu avù mai mult succes.

Atunci, renunță la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, și înghițì de câteva ori din șip. Puse după aceasta la loc șipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se oprì înnecat de această impresie. Apoi luă lampa și o puse pe firida ferestrei, care da în gang: pe poartă, pe paveaoa și pe zidul din potrivă al gangului se zugrăvìră niște bande late de-o lumină cu prea puțin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se așeză iar pe prag, întinzându'și urechea la pândă...

Clopote în deal... Toacă pentru înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopții; ne apropiem de ziuă... A! dacă ar trece și restul acestei lungi nopți ca jumătatea întâia!

... O trosnitură de nisip strivit sub talpă!... Dar el e în colțuni și nici n'a mișcat măcar piciorul... A doua trosnitură... Mai multe... E de sigur cineva afară, acì, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându'și pieptul cu mâna și căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i-se ridică în gât.

... Sunt mai mulți oameni afară... Și Gheorghe!...

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Invierii.

Vorbesc încet:

– Dacă-ți spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

– Mai bine; prindem cuibul întreg.

– Poarta o deschiz eu: îi știu meșteșugul. Să'i croim ferestruica... Bârna trece pe aici...

Și se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsurà distanța pe lemn...

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar... Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr'un caprițiu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului din năuntru foarte tare și lămurit:

«Leiba! sosește dilijența!»

Erà neîndoios glasul Surei... O caldă rază de speranță... un moment de fericire... este iar un vis!... Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândì la scăpare?... Absurd!...

In creierul care ardeà, imaginea sfredelului luà niște dimensii nemaiînchipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creșteà la infinit, și borta deveniă tot mai mare și mai mare, așà de mare în sfârșit, încât, în cadrul ei rotund, monstrul puteà s'apară în picioare fără să se aplece. Ceeace se petreceà în acel creier ieșià din sfera gândirii umane: vieața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporții chaotice.

... Lucrarea din afară urmează cu metodă și stăruință. Leiba a văzut acuma de patru ori pe rând dintele răsucit de oțel pătrunzând în partea lui și trăgându-se înapoi afară.

– Amù, adù herăstrăul... zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate... Planul erà ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herăstrăul trage liniile; în centrul pătratului s'a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul deslipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă 'ntr'o parte și... *goii* sunt la Leiba în casă.

Și acelaș sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul casnei lui Zibal și al tuturor ai lui... Doi gâzi or să țină victima răstignită jos, și Gheorge, cu călcâiul pe pântecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s'o oprească din svâcniturile-i nebune și s'o țintuească pe loc.

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal; omul se 'nmuiè din încheieturi și încet se lăsă să cază în genuchi, ca o vită ce'și pleacă, sub lovitura din urmă, grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăș trebuie să se părăsească pe ea însăș.

«Da! s'o țintuească pe loc!... gândì el pierdut... da! s'o țintuească pe loc!»

Și rămase timp cu ochii holbați pe lumina dela fereastră... Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

«Da! repetă el surâzând cu o clipire fioroasă; da! s'o țintuească pe loc!»

Se petrecù atunci în această ființă un fenomen ciudat, o completă răsturnare: tremurătura lui se oprì, abaterea dispărù și figura-i, descompusă de o atât de îndelungă criză, luă o bizară seninătate.

El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic, care merge la o țintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale pătratului, erà pe sfârșite. Leiba se apropià curios să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracterizà acum și mai tare. Mișcă din cap, ca și cum ar fi zis:

– Mai am încă vreme.

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta către care tinsese, și începù lucrul între bortele inferioare.

«Mai sunt trei», gândì Leiba, și cu precauția celui mai încercat vânător, intră binișor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieșì înapoi cu acelaș tact, ascunzând obiectul ce'l ținea în mână, ca și cum se temea de indiscreția zidurilor, și se duse în vârful deștelor la poartă.

Dar ceva grozav! lucrarea de afară s'a oprit cu desăvârșire… nu se mai simte nimic.

«Ce-i asta?… Să fi plecat?… S'a dus?» fulgeră prin mintea omului din năuntru. Și la această închipuire, el își mușcă buza de jos cuprins de o nepomenită dezolare…

«Haha!» fusese o urîtă amăgire: lucrarea începe din nou, și el se pune a o urmărì cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărît, omul nostru erà muncit de-o neînțeleasă dorință de a vedeà lucrul cât mai de grabă sfârșit.

«Mai iute! gândì Leiba cu nerăbdare… mai iute!»

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

– Mai iute, bre, ne-apucă ziua! zise un glas de afară îmboldit par'că de voința omului din năuntru.

Lucrătorul pornì cu multă activitate. Incă puține mișcări, și toate punctele pătratului sunt unite.

In sfârșit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colțuri… O mână mare și vânjoasă intră… Până să n'atingă însă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfășură cu putere căpătâiul liber al lațului de butucul fix dela ușa gârliciului…

Lațul erà ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâiu de un butuc; la o lungime potrivită, pe locul unde erà să dispară pătratul scobit, un ochiu, pe care Leiba îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâiu. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului și, apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trase înăuntru brațul întreg.

… Intr'o clipă operația fusese gata… Două răcnete o însoțiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna erà «țintuită pe loc».

Șe auziră apoi pași depărtându-se grabnic. Tovarășii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteție.

Jidanul se repezì în dugheană, luă lampa și cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina captivă între gratii ieșì d'asupra veselă și victorioasă, redând vieață hotărîtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecù cu lampa în gang. Tâlharul gemeà greu; după încordarea brațului se vedeà că renunțase la o inutilă sbuciumare. Mâna erà umflată și degetele încovoiate… păreà că vrea s'apuce. Jidanul apropià de ea lampa. – Un fior: frigurile se întorceau iar. – Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispație violentă a degetelor se produse urmată de un vaet surd…

La vederea acestui fenomen, Zibal tresărì… prin ochii lui scăpărase o inspirație excentrică. Incepù să râză cu un hohot care sguduì bolta gangului și intră repede în dugheană.

Mijià de ziuă.

Sura se deșteptă deodată… par'că auzise prin somn niște ragete îngrozitoare… Leiba nu erà în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petreceà ceva rău. Sărì jos din pat și făcù lumină. Patul lui Leiba erà nedesfăcut. El nu se culcase de loc.

Unde erà?… Femeia își aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, acì ascunzându-se, acì ivindu-se iarăș… Ieșeau dela Inviere. Sura deschise o leacă fereastra; atunci auzì gemete înfundate la poartă. Infiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul erà luminat. Ieșind pe prag, femeia fù izbită de o grozavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genuchi și cu barba rezemată în mâini, stà Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căutà să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și'l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce de sigur nu l-ar fi crutat pe dânsul.

– El n’auzise urletele de-afară ale nenorocitului: erà acuma prea interesant ce vedeà, ca să mai și auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzându-le încet pe unul câte unul – erau par’că labele unui gândac, care se sgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Erà sfârșit. Mâna coceà și se umflà încetinel fără mișcare.

Sura dete un țipet.

– Leiba!

Zibal îi făcù semn să nu’l deranjeze… Un miros gras de carne arsă se răspândià în gang; o fâșiitură se auzì și mici plesnituri.

– Leiba! ce e? repetă femeia.

Se făceà ziuă bine… Sura se aruncă și trase bârna. Poarta se deschise de perete târând trupul lui Gheorghe spânzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paște, aprinse, năvălì înăuntru.

– Ce e? ce e?

Indată înțeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până acì nemișcat, se ridică grav în picioare. El își făcù loc să treacă, dând cu liniște lumea la o parte.

– Cum a fost pricina, jidane? întrebă unul.

– Leiba Zibal, zise hangiul cu tonul înalt și cu un gest larg, merge la Ieși să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan… Leiba Zibal este *goi*… pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!

Și omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit.

CUPRINSUL
